

Analýza konkurenceschopnosti České republiky

Konkurenceschopnost české ekonomiky

Část 1 – Úvod.....	4
Národní konkurenceschopnost	4
Institucionalizace studia konkurenceschopnosti	5
Cíl a metoda analýzy.....	5
Část 2 – Analýza pilířů konkurenceschopnosti.....	7
1) Instituce (institucionální prostředí a kvalita veřejné správy).....	7
Význam institucí pro konkurenceschopnost	7
Umístění ČR v mezinárodním srovnání	7
Aktuální vývoj v ČR	8
Faktory pro SWOT analýzu.....	9
2) Infrastruktura	9
Význam infrastruktury pro konkurenceschopnost.....	9
Umístění ČR v mezinárodním srovnání	9
Aktuální vývoj v ČR	10
Faktory pro SWOT analýzu.....	11
3) Makroekonomická stabilita.....	11
část 1: Fiskální politika.....	11
Význam fiskální politiky pro konkurenceschopnost ekonomiky	11
Umístění ČR v mezinárodním srovnání	12
Fiskální politika ČR.....	12
Faktory pro SWOT analýzu.....	13
část 2: Monetární politika	13
Význam monetární politiky pro konkurenceschopnost ekonomiky	13
Umístění ČR v mezinárodním srovnání	13
Monetární politika ČR.....	14
Faktory pro SWOT analýzu.....	14
4) Zdraví.....	15
Význam zdraví pro konkurenceschopnost	15
Umístění ČR v mezinárodním srovnání	15
Aktuální vývoj v ČR	16
Faktory pro SWOT analýzu.....	17
5) Kvalifikace.....	17
Význam kvalifikace pro konkurenceschopnost	17
Umístění ČR v mezinárodním srovnání	17
Aktuální vývoj v ČR	18
Faktory pro SWOT analýzu.....	20
6) Efektivita trhu práce.....	21
Význam efektivy trhu práce pro konkurenceschopnost ekonomiky	21
Umístění ČR v mezinárodním srovnání	21
Aktuální vývoj v ČR	21
Faktory pro SWOT analýzu.....	22
7) Efektivita finančních trhů	23
Význam efektivních finančních trhů pro konkurenceschopnost.....	23

Umístění ČR v mezinárodním srovnání	23
Faktory pro SWOT analýzu.....	25
8) Technologické prostředí.....	25
Význam technologického prostředí.....	25
Umístění ČR v mezinárodním srovnání	25
Aktuální vývoj v ČR	26
Faktory pro SWOT analýzu.....	26
9) Inovace	27
Význam inovací pro konkurenceschopnost	27
Umístění ČR v mezinárodním srovnání	27
Aktuální vývoj v ČR	28
Faktory pro SWOT analýzu.....	29
10) Regulace podnikatelského prostředí	30
Význam regulace pro konkurenceschopnost	30
Umístění ČR v mezinárodním srovnání	30
Aktuální vývoj v ČR	30
Faktory pro SWOT analýzu.....	31
11) Investiční prostředí	32
Význam efektivního investičního prostředí pro konkurenceschopnost	32
Umístění ČR v mezinárodním srovnání	32
Aktuální vývoj v ČR	33
Faktory pro SWOT analýzu.....	33
Část 3 – Shrnutí	34
Literatura a zdroje:	37

Část 1 – Úvod

NÁRODNÍ KONKURENCESCHOPNOST

Naše exportně zaměřené hospodářství prokázalo svou životaschopnost v celé řadě oborů. **Kombinace levné kvalifikované pracovní síly a investičních příležitostí přilákala do země tolik potřebný zahraniční kapitál a moderní technologie** umožňující růst **produktivity práce**.

To však nesmí zakrývat fakt, že se kritéria pro úspěch **na globálním trhu neustále zvyšují**. Produkty pocházející ze zemí, které ještě před dvaceti lety nesly nálepku „rozvojové“, nyní konkurují výrobkům českých podnikatelů nejen na zahraničních, ale i na našem domácím trhu. Je proto klíčové uvědomovat si změny **konkurenčního prostředí** a přizpůsobit se jim **modernizováním a reformováním vlastní politiky** odpovídajícím způsobem.

ČR v globalizovaném světě

Už více než pět let jsme **součástí jednotného trhu EU**, který na jedné straně poskytuje našim výrobcům lepší možnosti uplatnit se, ale na straně druhé na ně klade mnohem větší nároky na kvalitu, přizpůsobivost a produktivitu v soutěži s etablovanými, kapitálově silnějšími a právního prostředí lépe znalými konkurenty. Česká republika ale potřebuje **stanovit cíle své hospodářské politiky** nejen kvůli posílení své konkurenceschopnosti v rámci vnitřního trhu EU, ale především s ohledem na změny probíhající v globální ekonomice.

I přes úspěchy transformačního procesu máme ve schopnosti přizpůsobit se těmto změnám stále velké rezervy a tedy potenciál ke zlepšení. Výkonnost hospodářství České republiky za uplynulý rok 2009 poklesla rychlejším tempem než tomu bylo v okolních zemích EU-27. Zejména došlo k poklesu

produktivity práce, která byla ovšem již před krizí v EU podprůměrná. Došlo k výraznému poklesu výkonnosti v průmyslových odvětvích a zároveň se snížila míra investic. Tento vývoj se sice zatím neprojevil negativně na vnější obchodní bilanci ČR, nicméně vysoká strukturální závislost českého exportu na úzkém skupině výrobků (jejichž charakteristika odpovídá spíše komoditním výrobkům) představuje, jak ukázala i nedávná hospodářská recese, pro Českou republiku **potencionální riziko**. Tento vývoj naznačuje, že z hlediska konkurenceschopnosti se ekonomika ČR nachází v kritickém období a pokud má v následujících letech ČR za cíl přiblížit se k průměru ekonomické úrovně EU, je třeba podívat se na příčiny dnešní neuspokojivé situace.

Ve studiích **Světového ekonomického fóra (WEF)**¹ a **IMD Business School**², které hodnotí konkurenceschopnost jednotlivých zemí, se ČR v období 2010/2011 umístila na 36. místě (ze 139), resp. na 29. místě (z 58). I přes negativní dopady ekonomické krize si tak Česká republika spolu s Estonskem drží **mezi státy východní Evropy nejlepší výsledek**. Podle hodnocení IMD zůstala pozice ČR po poslední dvě období stejná (29.místo). Bohužel podle posledního hodnocení WEF se ČR za poslední rok posunula o 5 míst, takže **de facto se naše pozice zhoršuje** namísto toho, aby se zlepšovala.

Je však nutné věnovat pozornost skutečnosti, že dosud existující relativní výhoda (levné kvalifikované pracovní síly) podporující komparativní výhodu v pracovně náročném zboží, se během času snižuje vzhledem k rostoucí konkurenceschopnosti států s nízkými mzdami (ať v EU nebo mimo ní). Proto musí

¹ World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2010-2011. Geneva: WEF. 2010.

² IMD World Competitiveness Yearbook 2010.

být dlouhodobá strategie zaměřena na opatření, jež podporují konkurenceschopnost ekonomiky.

Výrazný prostor pro zlepšení pak existuje i v oblasti **veřejné správy**, kde v rámci evropské sedmadvacítky patříme mezi ty nejméně úspěšné. Alarmující jsou podle metodiky WEF například nedůvěra veřejnosti v politiky (123. místo) nebo břemeno administrativní zátěže (118. místo).

INSTITUCIONALIZACE STUDIA KONKURENCESCHOPNOSTI

Téma konkurenceschopnosti národních hospodářství se do popředí dostává zejména v posledních dvou desetiletích, což souvisí s **proměnami světové ekonomiky**. Byl to především **hospodářský vzestup asijských zemí**, který přiměl Evropu i Spojené státy zamyslet se nad tím, jakým způsobem této konkurenci čelit a jak znovu nabýt **pozici toho, kdo udává směr**.

Přestože se sledování a vyhodnocování národní konkurenceschopnosti začíná ve vyspělých zemích **institucionalizovat** (vznikají **radý pro konkurenceschopnost**, na základě jejichž činnosti jsou přijímána opatření v oblasti hospodářské politiky), její definice není nijak sjednocena.

Některé definice hodnotí konkurenceschopnost dané země v souvislosti s **vývojem cenově-nákladových faktorů**³, jiné kladou důraz na roli **makroekonomických indikátorů**, jimiž jsou např. růst HDP, životní úroveň či zaměstnanost. IMD Business School je jednou z institucí, které poukazují na to, že **konkurenceschopnost neznamena jen ekonomickou výkonnost**, ale promítají se do ní i "*měkké faktory*". Těmi jsou například životní prostředí, kvalita života, znalosti, moderní technologie, atd.

Světové ekonomické fórum (z jehož metodologie naše práce vychází) definuje konkurenceschopnost jako soubor institucí, politik a faktorů, které určují úroveň produktivity dané země.⁴

CÍL A METODA ANALÝZY

Cílem naší práce je analýza české konkurenceschopnosti a identifikace **oblastí kde má ČR největší rezervy, včetně možných příležitostí pro zlepšení**. Tato práce poukazuje na oblasti, kde Česká republika obsadila v mezinárodním srovnání (s důrazem na státy EU) nejnižší příčky. Na tyto oblasti se zaměřuje závěrečná část studie, která pomocí metody SWOT identifikuje slabé a silné stránky a z nich plynoucí příležitosti a hrozby pro českou ekonomiku.

Při vytváření **profilu konkurenceschopnosti České republiky** jsme vycházeli z **Analýzy vývoje ekonomiky ČR 2008**, kterou doplnily studie a empirické výzkumy **Světového ekonomického fóra, IMD Business School, OECD, Centra výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky ESF MU, Evropské komise, Eurostatu** a dalších.

Pro naše posuzování stavu české ekonomiky bylo určující to, jak si stojíme v jednotlivých "**faktorech konkurenceschopnosti**" vůči ostatním členským státům v rámci vnitřního trhu EU. Bylo by ovšem zároveň chybné a zkreslující, kdybychom neviděli tyto výsledky v širším kontextu, který zmíněné studie nabízejí. Proto se v dílčích kapitolách nevyhýbáme ani komentářům, které ukotvují výsledky našeho srovnání v celosvětovém měřítku.

Vzhledem k tomu, že velikost trhu, obchodní překážky či pravidla hospodářské soutěže se

⁴ World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2010-2011. Geneva: WEF. 2010; s. 4

³ Balassa, cit. Cellini, Soci 2002, s. 5.

pro členské státy EU neliší, pilíře národní konkurenceschopnosti vymezené Světovým ekonomickým fórem⁵ jsme pro účel této studie upravili do následující podoby:

- Instituce
- Infrastruktura
- Makroekonomická stabilita
- Zdraví a základní vzdělání
- Odborná kvalifikace
- Efektivita trhu práce
- Efektivita finančních trhů
- Technologické prostředí
- Investiční prostředí
- Podnikatelské prostředí
- Inovace

Konkurenceschopnost z dynamického pohledu

Všechny výše uvedené pilíře mají pro každou ekonomiku rozdílný význam. Je totiž zřejmé, že pro hospodářství v různých **fázích rozvoje** jsou klíčové různé pilíře konkurenceschopnosti. Rwanda tedy bude zvyšovat svou konkurenceschopnost naprosto odlišným způsobem než například Německo. Hospodářství v první fázi rozvoje by mělo usilovat především o rozvoj infrastruktury, institucí nebo základního vzdělání, zatímco hospodářství poháněné efektivitou a inovacemi by se za účelem zvyšování celkové produktivity mělo zaměřit na rozvoj podnikatelského a technologického prostředí. To ovšem neznamená, že by s přechodem ekonomiky do další fáze rozvoje předchozí pilíře pozbývaly na významu. Naopak, platí, že pro přechod mezi jednotlivými stupni rozvoje je **nezbytným předpokladem** dosažení rozvoje pilířů, které jsou zahrnuty v předchozí fázi. Světové ekonomické fórum vyjadřuje důležitost jednotlivých pilířů konkurenceschopnosti v jednotlivých fázích rozvoje takto.

Subindex	Fáze rozvoje 1 (%)	Fáze rozvoje 2 (%)	Fáze rozvoje 3 (%)
Základní faktory	60	40	20
Faktory zvyšující efektivitu	35	50	50
Inovace a podnikatelské prostředí	5	10	30

Fáze rozvoje 1: Hospodářství poháněná základními zdroji (factor-driven)

V této fázi země těží ze svého faktorového vybavení – tzn. především z nízkých cen práce a jiných vstupů, například energií. Dalším znakem charakteristickým pro tuto fázi rozvoje je často také podhodnocená měna. Patří sem např. Bangladéš, Indie, Vietnam nebo Nepál a většina zemí afrického kontinentu.

- Instituce
- Infrastruktura
- Makroekonomická stabilita
- Zdraví a základní vzdělání

Fáze rozvoje 2: Hospodářství poháněná efektivitou (efficiency-driven)

V této fázi je efektivita určována produktivitou, která už není dána pouze nízkou cenou výrobků, jako ve fázi předchozí, ale spíše jejich kvalitou a efektivními výrobními postupy. Klíčovou konkurenční charakteristikou v této fázi je také technologická kapacita – tzn. přístup k vyspělým technologiím a schopnost tyto technologie využívat. Mezi hospodářství poháněná efektivitou patří např. Albánie, Jamajka, Srbsko nebo Tunís.

- Odborná kvalifikace
- Efektivita trhu práce
- Efektivita finančních trhů
- Technologické prostředí

Fáze rozvoje 3: Hospodářství poháněná inovacemi (innovation driven)

V této fázi rozvoje se schopnost vyrábět inovativní výrobky a služby za použití nejpokročilejších metod stává klíčovým zdrojem konkurenční výhody. Skupinu nejvíce rozvinutých zemí reprezentují např. země EU-15, Austrálie, Kanada, Japonsko, USA a také ČR.

- Investiční prostředí
- Podnikatelské prostředí
- Inovace

Rozčlenění na vývojové fáze ekonomiky je důležité z těchto důvodů:

- Naplnění určité úrovně základních faktorů je **nutnou podmínkou** k možnosti přechodu do další fáze. Ovšem další vylepšování základních faktorů už nestačí k tomu, aby se ekonomika mohla přesunout do následující fáze. K tomu je nutné začít naplňovat požadované faktory další fáze. Nejde přitom o triviální konstatování, ale vyplývá to z rozdílné ekonomické úrovně mezi zeměmi v jednotlivých fázích rozvoje.
- Nedostatečné naplňování nutných předpokladů k úspěchu v dané fázi hospodářského vývoje přináší pro postižený stát vážné ekonomické problémy včetně poklesu životní úrovně, o čemž nás přesvědčuje současný ekonomický vývoj v některých evropských státech.

⁵ World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2007-2008*. Geneva: WEF. 2008.

Část 2 – Analýza pilířů konkurenceschopnosti

1) INSTITUCE (INSTITUCIONÁLNÍ PROSTŘEDÍ A KVALITA VEŘEJNÉ SPRÁVY)

VÝZNAM INSTITUCÍ PRO KONKURENCESCHOPNOST

Institucionální prostředí má zásadní vliv na fungování ekonomiky, neboť definuje prostředí, v němž dochází k hospodářské aktivitě. **Instituce jsou zde chápány v širším pojetí v podobě pravidel, která působí jako dlouhodobé faktory ekonomické výkonnosti.** Konkrétně se jedná o právní systém, politický systém, demografické změny, vnímání korupce a ekonomické svobody.

Za jeden z klíčových faktorů růstové výkonnosti ekonomiky je přitom považována **kvalita veřejné správy** definovaná jako tradice a státní orgány, jejichž prostřednictvím je země spravována. V pojetí Světové banky⁶ je kvalita správy vymezena jako vzájemně propojený komplex tří klíčových hledisek:

- procesu výběru, kontroly a obměny vlády a veřejné správy (včetně vynutitelnosti zodpovědnosti orgánů veřejné moci),
- schopnosti vlády a veřejné správy efektivně formulovat a realizovat vhodné politiky (poskytování veřejných služeb, kvalita byrokracie, kompetentnost úředníků, nezávislost úřadů na politických tlacích) a
- respektu občanů a státu k institucím, které určují jejich vzájemné ekonomické a sociální vztahy.

Kvalita vlády, veřejné správy a institucionálního prostředí je obecně zcela zásadně ovlivněna působením negativních

⁶ Centrum ekonomických studií VŠEM. *Ročenka konkurenceschopnosti České republiky 2007-2008*, Praha: Linde 2009. s. 87.

vlivů, z nichž nejvýznamnější je zřejmě míra korupce. **Rozsah korupce odráží neschopnost státu realizovat základní funkce, čímž oslabuje účinnost hospodářských politik.** Je tedy symptomem slabosti ekonomických struktur a institucí. Korupčnost je dána nedostatečně jasným oddělením státu a trhu, veřejné a soukromé sféry, nadměrnou a nesystémovou regulací. Důsledkem je **snížení důvěryhodnosti země pro zahraniční investory, nízká efektivita využití zdrojů** a potažmo ekonomická výkonnost. Dále pak odráží a současně prohlubuje morální úpadek společnosti z důvodu narušení veřejného pořádku a fungování právního systému.

Světové ekonomické fórum v přehledu konkurenceschopnosti národních ekonomik⁷ hodnotí státy v následujících kategoriích, které celkově popisují kvalitu institucionálního prostředí:

- oblast vlastnických práv včetně hodnocení přísnosti ochrany duševního vlastnictví,
- oblast etiky a korupce, možnost zneužití veřejných fondů, struktura veřejných výdajů,
- nezávislost soudů, nadržování při vládních rozhodnutích,
- efektivita vlády a tvorby legislativního řádu, transparentnost hospodářské politiky vlády, marnotratnost vládních výdajů,
- bezpečnostní situace v zemi.

UMÍSTĚNÍ ČR V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ

Podle analýz Světového ekonomického fóra (World Economic Forum – WEF) za rok 2010 byla **Česká republika na 20. místě v EU-27 z hlediska kvality veřejných institucí.** Přitom

⁷ World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2010-2011*. Geneva: WEF. 2010.

relativně lépe je hodnocena pouze v oblasti výkonosti firemních představenstev a celkové bezpečnosti. Slabými místy jsou naopak možnost protěžování při rozhodování vládních úředníků, nadměrná regulační zátěž a slabá důvěra veřejnosti v politiky. **Nízká je také průhlednost hospodářské politiky vlády a dochází ke značnému plýtvání s veřejnými zdroji.**

Míru korupčnosti měří organizace Transparency International. Podle jejího indexu vnímání korupce⁸ je Česká republika mezi státy EU dlouhodobě podprůměrná a tento negativní trend se neustále prohlubuje. V roce 2009 skončila ČR spolu s Litvou na 21. místě z EU-27 a na 8. místě z EU-10 před Slovenskem a Lotyšskem, čímž si oproti roku 2008 viditelně pohoršila.

Nejlepší kvalitu institucí v EU-27 vykazují dle WEF Finsko, Dánsko a Švédsko. Tyto středně velké skandinávské země excelovaly téměř ve všech sledovaných ukazatelích a to i přes mírně nadprůměrné hodnocení v administrativní zátěži. Ukazuje se, že **ochrana duševního vlastnictví, důvěra veřejnosti v politiku, účelnost vládních výdajů, efektivita právního rámce, objektivní rozhodování státních úředníků, (ne)existence organizovaného zločinu, spolehlivosti veřejné správy, etického chování firem a ochrana prav menšinových vlastníků**, jsou pro kvalitu podnikatelského prostředí nepostradatelné, i za cenu mírné „přeregulovanosti“.

AKTUÁLNÍ VÝVOJ V ČR

Z výše uvedených výsledků je možné vyčíst, že **ČR ve fázi transformace neprovedla dostatečné množství reforem, které by zajistily efektivní fungování soudnictví a veřejné správy**, což souvisí se snížením celkové důvěry ve fungování politického

systemu. Rozsah korupce, která je vyšší než v sousedních zemích regionu, je nejspíše jedním z nejvýraznějších projevů zmíněných nedostatků, protože výskyt korupce tradičně souvisí s málo transparentním a špatně fungujícím veřejným sektorem. Státní správa doposud neprovedla reflexi své koncepce a nestala se službou veřejnosti.

Jako jednu z příčin tohoto stavu je možné předpokládat **absenci reformy ve veřejné správě**, která by modernizovala její řízení, zajistila nižší fluktuaci a vyšší prestiž a kvalitu zaměstnanců. Zákon o státní službě dosud nenabyl účinnosti a zároveň ještě nebyl zpracován alternativní zákon, který by měl platný zákon o státní službě nahradit. Za účelem zvýšení kvality práce byla při přípravě vládních návrhů právních předpisů zavedena metodika hodnocení dopadů regulace (RIA). Pokud se však má hodnocení dopadů stát respektovanou součástí vládního legislativního procesu, je třeba ho samostatně plánovat již při přípravě návrhu legislativních prací vlády, zároveň posílit jeho institucionální zabezpečení a ve vhodných případech aktivně přistupovat k zapojování veřejnosti do konzultací. Rozvoj a implementace RIA byla v posledním roce díky diskusím nad jeho smysluplností zcela zastavena a je nutné přikročit k novému nastartování celé agendy.

V oblasti soudnictví je hlavním problémem délka řízení. Proto byla přijata reforma, která by měla **zrychlit práci soudů a zajistit zlepšení vymahatelnosti práva** (Zákon č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství).

Pro kvalitu veřejné správy a posilování důvěry je důležité dosáhnout vysoké míry otevřenosti vůči občanům (stát nedisponuje, ale slouží) a výhledově rozšíření možností **eGovernmentu**. Pozitivně je proto možné hodnotit, že se zlevnilo a tím také zpřístupnilo zřízení **elektronického podpisu**. Od července 2009 je povoleno používání

⁸ Transparency International, *Corruption Perception Index 2009*.

autorizovaných konverzí dokumentů a pro právnické osoby budou povinně zřízeny **datové schránky pro komunikaci s úřady**.

Výsledky v oblasti zvyšování transparency veřejné správy jsou málo viditelné. Chybí zejména **elektronické zadávání veřejných zakázek** na centralizované úrovni.

FAKTORY PRO SWOT ANALÝZU

Silné stránky:

- Vyšší míra bezpečnosti a stability než v ostatních státech po transformaci.

Slabé stránky:

- Rozsah korupce a zneužívání veřejných fondů.
- Nedostatečná vynutitelnost zodpovědnosti orgánů veřejné moci.
- V oblasti soudnictví je hlavním problémem délka řízení a vymahatelnost práva obecně.
- Nízká transparentnost veřejné správy zejména v oblasti zadávání veřejných zakázek.

Příležitosti:

- Realizace projektů e-Government a širší uplatnění informačních technologií ve státní správě včetně zadávání veřejných zakázek na centrální úrovni.
- Reforma ve veřejné správě, která by modernizovala její řízení, zajistila nižší fluktuaci a vyšší prestiž a kvalitu zaměstnanců.

Hrozby:

- Rozsah korupce prohloubí neschopnost státu realizovat účinnou hospodářskou politiku.
- Nedostatečná vymahatelnost práva oslabí ekonomickou aktivitu z důvodu nedůvěry k fungování právního systému.
- Netransparentní rozhodování státní správy s důsledkem snížení důvěryhodnosti země pro zahraniční investory, nízká efektivita využití zdrojů a potažmo ekonomická výkonnost.

2) INFRASTRUKTURA

VÝZNAM INFRASTRUKTURY PRO KONKURENCESCHOPNOST

Ekonomická úspěšnost vybraného regionu či státu je do značné míry **definována kvalitou infrastruktury, která funguje jako páteř hospodářství a umožňuje rozvoj podnikatelských aktivit**. Kvalita propojení méně vyspělých regionů s ekonomickým centrem významně posiluje možnosti růstu v regionu, stejně jako je v tomto ohledu důležitá i jejich fyzická vzdálenost. Moderní vysoce kvalitní dopravní infrastruktura zajišťuje mobilitu osob i zboží, která představuje nezbytný předpoklad pro ekonomický rozvoj založený na výhodách jednotného vnitřního trhu EU. Vymezení toho, co tvoří infrastrukturu daného území, závisí na kontextu zkoumaného problému, neboť v obecné rovině lze rozlišit infrastrukturu na technickou a sociální. **Mezi**

technickou infrastrukturu jsou obvykle řazeny dopravní, energetické a telekomunikační sítě. Širší definice by pak přesahovala do témat jako je vzdělanost, zdravotnictví, pohostinství či služby poskytované v odvětví cestovního ruchu. Z hlediska rozdělení pilířů konkurenceschopnosti České republiky je vhodné soustředit se na technickou infrastrukturu, protože ostatní témata již přesahují do dalších pilířů.

UMÍSTĚNÍ ČR V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ

Podle Global Competitiveness Report⁹ patří **infrastruktura v České republice mezi evropský podprůměr**. Až na 80. místě mezi

⁹ World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2010-2011*. Geneva: WEF 2010.

všemi hodnocenými státy je řazena ČR podle kvality silnic. Celkově je podle kvality infrastruktury na 39. příčce, mezi zeměmi jako Panama, Chorvatsko nebo Chile. V rámci EU je řazena na 18. místo, nejbliže Řecko, Irsko a Litva.

Hustota silniční infrastruktury je v ČR srovnatelná se západní Evropou, ale **celková délka dálnic na rozlohu a kvalita infrastruktury je výrazně horší.**¹⁰ Negativní hodnocení se týká také rozsahu dopravních komunikací pro nemotorová vozidla a vodní cesty jsou tradičně pro dopravu využívány jen velice omezeně.

Hustota železnic je v České republice spolu s Belgií nejvyšší v Evropě, ve srovnání se západní Evropou jsou slabou stránkou **nedostatečně rozvinuté vysokorychlostní železniční koridory.**

Připojení k internetu se stalo „silnicí 21. století“, pro rozvoj ekonomiky má stejný význam, jaký v předchozích stoletích měla budovaná dopravní infrastruktura). Většinu lidí u nás zatím nedochází, že stejně jako každá vesnička musí být dosažitelná silnicí aspoň 3. třídy, musí také být dosažitelná připojením k internetu (aspoň pomalým). Je součástí veřejné služby státu toto připojení poskytnout. Vysokorychlostní připojení k internetu je analogií dálnice – a v tomto smyslu je možné za ně platit jako za nadstandardní službu, ale zajištění základního připojení zdarma je veřejnou službou a má pro rozvoj konkurenceschopnosti stejný význam jako existence silniční sítě základní kvality.

V posledních deseti letech se díky rozmachu internetu stalo vysokorychlostní připojení významným měřítkem rozvinutosti datové infrastruktury. Podle statistiky OECD¹¹, která sleduje **rozšíření širokopásmového**

internetu se Česká republika řadí na **nelichotivé 22. místo se 17,2 % populace, která má doma zřízené připojení.** Nejvyšší hodnoty vykazují Dánsko (37,2 %) a Nizozemsko (35,8 %).

Srovnání v rámci „sedmadvacítky“

V kvalitě infrastruktury se ze zemí EU-27 nejlépe umístily Německo, Francie (celosvětově na druhé a čtvrté příčce) a s odstupem Nizozemí (7. místo). **Přesně cílené a účelné státní výdaje na zkvalitnění silniční a železniční sítě, letecké dopravy a síťových služeb** přinášejí ovoce i s ohledem na dlouhodobou konkurenceschopnost dané země.

AKTUÁLNÍ VÝVOJ V ČR

V širším „západoevropském“ kontextu se **geografická poloha ČR jeví v rámci nových členských zemí EU jako jednoznačně nejvýhodnější. Kvalita propojení je zřetelně nejvýznamnější ve vztahu k německým regionům.** Význam faktoru sousedství pro ekonomický rozvoj ČR dokumentují údaje o zahraničním obchodu, ukazující v roce 2008¹² 60 % podíl čtyř sousedních zemí na exportu ČR do EU a více než 62 % podíl na importu z EU. Sousední země také zauímají první tři místa v žebříčku nejvýznamnějších dovozců zboží z ČR. **Na exportu ČR do těchto zemí se nejvýznamněji podílelo Německo (s téměř 65 % podílem),** následované Slovenskem (15 %), Rakouskem (11 %) a Polskem (9 %).

Regiony s vyššími hodnotami celkového potenciálu dostupnosti mají **přístup k většímu objemu ekonomické aktivity v daném rozsahu „efektivní“ vzdálenosti.** Z makroekonomického pohledu jsou proto tyto regiony považovány za regiony s relativně výhodnou pozicí pro další ekonomický rozvoj.

¹⁰ Czech Republic: *Transport System Infrastructure*.

¹¹ OECD Broadband Portal

¹² CzechTrade: *Zahraniční obchod ČR v roce 2008*. Praha. 2009.

FAKTORY PRO SWOT ANALÝZU

Silné stránky:

- Geografická poloha ČR předurčuje pro roli tranzitní země. Měla by této příležitosti využít a profitovat z kvalitní dopravní infrastruktury a intenzivního zapojení do přeshraničního obchodu s energiemi.

Slabé stránky:

- Hustota dopravních sítí v České republice je sice vysoká, ale problematická je jejich kvalita, resp. nedostatečné pokrytí dálnicemi a vysokorychlostními železničními koridory.
- Nedostatečné rozšíření datových služeb po celém území státu; omezená dostupnost vysokorychlostních datových služeb. V budoucnosti by mohlo způsobit zaostávání ČR v přístupu k informacím a trhům.

Příležitosti:

- Zvýšení kvality dopravní infrastruktury – výstavbou nových tratí pro vysokorychlostní železnice a dobudováním dálniční sítě, což přispěje k navýšení přepravních kapacit.
- Prioritou v oblasti přenosových soustav je zlepšit propojení zejména s Německem a Rakouskem.
- Zajištění pokrytí všech obcí dostupnými datovými službami jako součást veřejné služby; aktivní vytváření podmínek pro větší dostupnost vysokorychlostního internetu.
- Zajištění infomobility v dopravě – zavádění moderních technologií pro řízení a usměrňování dopravy, řešení její bezpečnosti a plynulosti (ITS– inteligentní dopravní systémy)

Hrozby:

- Bez investic do zkvalitnění dopravní infrastruktury ČR nebude schopna využít geografické dostupnosti hlavních exportních trhů.

3) MAKROEKONOMICKÁ STABILITA

ČÁST 1: FISKÁLNÍ POLITIKA

VÝZNAM FISKÁLNÍ POLITIKY PRO KONKURENCESCHOPNOST EKONOMIKY

Zdravé a udržitelné veřejné finance jsou jedním z pilířů udržitelného rozvoje a konkurenceschopné ekonomiky. **Principem fiskální politiky je dosahování rozpočtové střídmosti a důsledné vymezení prioritních výdajových programů.** Zásadním rysem evropské fiskální politiky je realizace veřejných výdajových rámců, které jsou stanovovány s ohledem na makroekonomickou stabilitu, dlouhodobou udržitelnost veřejných rozpočtů a na požadavky fiskálního dohledu Evropské unie.

V zemích střední a východní Evropy je v současnosti otázka veřejných rozpočtů značně ovlivněna vztahy s Evropskou unií, případně výhledem vstupu do eurozóny.

Přijatelný schodek rozpočtů vládních institucí (definovaný jako čisté půjčky sektoru vládních institucí do výše tří procent HDP) je jedním z maastrichtských kritérií podmiňujících vstup země do eurozóny.

Podíl vládního dluhu na HDP je dalším významným ukazatelem makroekonomické rovnováhy země. Růst vládního dluhu musí být financován půjčkami z ostatních sektorů ekonomiky či zahraničními zdroji. **Úroky a splátky závazků vládního dluhu zvyšují výdaje běžných rozpočtů a představují zatížení budoucích generací minulými vládními deficity.** Výše vládního dluhu (maximálně 60 % HDP) je rovněž jedním z maastrichtských konvergenčních kritérií, jehož splnění je podmínkou vstupu země do eurozóny.

UMÍSTĚNÍ ČR V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ

I přesto, že celková zadluženost ČR (35,4 % HDP v r. 2009) je stále výrazně nižší než např. v Řecku (115,1%), či Itálii (115,8%), propad veřejných financí a tempo státního zadlužování v průběhu nedávné minulosti je alarmující. **Podle Eurostatu je ČR jedinou zemí v EU, ve které se v posledních deseti letech zvýšilo státní zadlužení o 100 %.** Na Maltě se ve sledovaném období zvýšil celkový vládní dluh o 50 % a ve Francii, Kypru, Litvě a Portugalsku o přibližně 10 %. Ostatní členské státy využily léta hospodářského růstu ke **snížení vládního dluhu.**

Na druhou stranu, zadluženost domácností na úrovni 27 % HDP je v ČR stále relativně nízká. Za poslední rok domácnosti zvýšily své dluhy o celých 92 miliard korun (nárůst 10,3%). Úspory domácností, které v roce 2008 dosáhly výše 2,5 bilionu korun, výrazně převyšovaly jejich celkové zadlužení (1 bilion korun). Pozitivní je i struktura dluhu, hypotéky a úvěry na bydlení se 60 % mírně převažují nad ostatními spotřebitelskými půjčkami.

Podle indexu světové konkurenceschopnosti (Global Competitiveness Index) se ČR v oblasti makroekonomické stability umístila na 48. místě ze 139 hodnocených zemí.¹³ Zatímco **inlace patří mezi nejlépe hodnocené indikátory v této kategorii,** už zmíněnou dlouhodobou neschopností sestavit vyrovnaný rozpočet a **rychle se zvyšující celkovou zadlužeností země se řadíme mezi méně úspěšné ekonomiky.**

Srovnání v rámci „sedmadvacítky“

Z EU-27 si vedou nejlépe Lucembursko, Švédsko, Finsko a Dánsko. Rapidní propad

naopak zaznamenalo Řecko, které si za poslední rok pohoršilo o 20 míst a propadlo se až na 123. místo.¹⁴ Vzhledem k relativně nákladnému sociálnímu systému většiny evropských zemí se nelze divit, že se v hodnocení makroekonomické stability nevešly do první světové desítky a žebříčkům vévodí země bohaté na nerostné suroviny – Brunej a Kuvajt, následované Ománem a Čínou.

FISKÁLNÍ POLITIKA ČR

Pravidla fiskální politiky ČR vyplývají z potřeby **zajistit dlouhodobou udržitelnost veřejných rozpočtů bez negativního dopadu na hospodářský růst.** Návrh státního rozpočtu vychází z částky střednědobého výdajového rámce stanoveného na tentýž rok. Výdajové rámce pro další období by měly předpokládat, že nárůst výdajů veřejných rozpočtů bude pomalejší než růst HDP – tedy jejich relativní pokles.

Na úrovni Evropské unie přistoupila ČR na pravidla fiskální disciplíny, limitující výši hrubého zadlužení a výši deficitů veřejných rozpočtů 60 %, resp. třemi procenty HDP. Ve svém Konvergenčním programu se ČR zavázala dosáhnout méně než 3 % deficitu veřejných rozpočtů a **přiblížit se ke střednědobě vyrovnanému či přebytkovému hospodaření veřejných rozpočtů,** jak je implikováno **Paktem stability a růstu.** Saldo státního rozpočtu je od roku 1996 s různými výkyvy trvale deficitní. Nejvyššího deficitu dosahoval státní rozpočet v roce 2003 -109,1 mld. Kč a v roce 2009 -192,4 mld. Kč.¹⁵ Vlivem hospodářské krize se od roku 2008 výhledově zhoršila schopnost ČR snížit zadluženost vládního sektoru.

¹³ World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2010-2011.* Geneva: WEF 2010.

¹⁴ World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2010-2011.* Geneva: WEF 2010.

¹⁵ ČZSO. Česká republika: hlavní makroekonomické údaje.

Vzhledem k **demografickému vývoji** a očekávanému imigračnímu přírůstku je ČR jednou z členských zemí EU, která bude **nejvíce zasažena procesem stárnutí populace**. Bez implementace rozsáhlých

reform v oblasti penzijního a zdravotního systému bude nutné dosáhnout výrazných přebytků veřejných rozpočtů pro krytí budoucích závazků plynoucích ze stárnutí populace.

FAKTORY PRO SWOT ANALÝZU

Silné stránky

- Celkové zadlužení v poměru k HDP je nižší než je průměr v EU.

Slabé stránky:

- Nízká efektivita hospodaření na všech úrovních státní správy.

Příležitosti:

- Volba a realizace takových prorůstových opatření, která budou mít dlouhodobě pozitivní dopady na veřejné rozpočty (investice do vzdělání, zdravotní prevence, vědy, vývoje, inovací, datové infrastruktury; zvýšení míry investic).

Hrozby:

- Tempo zvyšování státního dluhu.
- Neudržitelnost současného penzijního a zdravotního systému, vzhledem k fiskálním důsledkům očekávaného demografického vývoje.

ČÁST 2: MONETÁRNÍ POLITIKA

VÝZNAM MONETÁRNÍ POLITIKY PRO KONKURENCESCHOPNOST EKONOMIKY

Většina vyspělých zemí si za cíl své monetární politiky volí dosažení stability cenové hladiny. Jedním z nejdůležitějších aspektů pro úspěšné provádění monetární politiky a dosažení jejích cílů je přitom nezávislost a kredibilita centrální banky. Je prokázána přímá vazba mezi mírou nezávislosti centrální banky a cenovou stabilitou v zemi. Průhledná a předvídatelná politika centrální banky vytváří vhodné prostředí pro ekonomický růst, usnadňuje rozhodování ekonomických subjektů o alokaci zdrojů a tím pozitivně ovlivňuje konkurenceschopnost ekonomiky. Jak uvádí ČNB: „Udržení nízkoinflačního prostředí v ekonomice je trvalým příspěvkem centrální banky k vytváření podmínek pro udržitelný hospodářský růst.“

UMÍSTĚNÍ ČR V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ

Česká ekonomika je charakterizována nízkou a relativně stabilní inflací, nízkými úrokovými sazbami a plně konvertibilní měně. Z hlediska podmínek pro fungování podnikové sféry je nicméně faktem, že český bankovní sektor vykazuje poněkud nižší úroveň konkurenčního prostředí, kterou charakterizuje 4,6% rozdíl mezi výší průměrného úroku a průměrného vkladu, který řadí ČR na 54. místo v žebříčku Global Competitiveness Index.¹⁶ Banky v roce 2009 těžily především z růstu úrokové marže, a to i v prostředí klesajících mezibankovních sazeb.¹⁷ Není bez zajímavosti, že vysoce tržní prostředí v bankovním sektoru umožňuje nejkonkurenceschopnějším světovým

¹⁶World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2010-2011. Geneva: WEF 2010.

¹⁷ČNB. Zpráva o finanční stabilitě 2009/2010. Praha 2010. str. 64.

ekonomikám (Finsko, Norsko, Japonsko, Lucembursko a Německo) úrokový diferenciál 1-2 % mezi poskytovanými úvěry a bankovními vklady.

MONETÁRNÍ POLITIKA ČR

Situace v ČR byla na počátku transformačního procesu charakteristická relativní makroekonomickou stabilitou. Nízká inflace¹⁸ spojená s ekonomickým růstem především v letech 2002 až 2007 je označována jako „zlatá éra“ české ekonomiky. Hlavním cílem ČNB v devadesátých letech bylo dosažení stability měny zafixováním jejího kurzu. Poté, co tento ve své podstatě poněkud problematický a nekonzistentní měnově-politický režim (současné řízení peněžní

zásoby a udržování pevného měnového kurzu) neodolal spekulativnímu útoku na českou korunu v roce 1997, přijala ČNB od roku 1998 cílování inflace (s plovoucím měnovým kurzem) za nové schéma provádění své měnové politiky. Režim cílování inflace se posléze mimořádně osvědčil jak ve svých počátcích při provádění záměrné dezinflační politiky, tak i v nedávné minulosti, kdy měnová politika ČNB úspěšně obstála v náročných podmínkách světové finanční a hospodářské krize doléhající velmi tíživě i na domácí ekonomiku.

FAKTORY PRO SWOT ANALÝZU

Silné stránky:

- Nízká a stabilní inflace, nízké úrokové sazby, plovoucí, ale relativně stabilní měnový kurz.
- Nízké zadlužení vlády, domácností i podniků a v rámci toho ve srovnání s ostatními státy velmi nízká hladina zadlužení v cizích měnách.
- Stabilní bankovní sektor; nezávislost, kredibilita, odpovědnost a transparentnost měnové politiky ČNB

Slabé stránky:

- Kurzové riziko působí v proexportní ekonomice nepříznivě na schopnost vývozců plánovat v delším horizontu.
- Náklady na zajišťovací měnové obchody a další transakční náklady firem znevýhodňují firmy v mezinárodní konkurenci.

Příležitosti:

- Plovoucí kurz koruny a nezávislá měnová politika poskytují ekonomice dodatečný prvek flexibility v reakci na dopadající šoky a usnadní hospodářství jeho adaptaci v případě provádění nutných reforem.

Hrozby:

- Vstup do eurozóny by mohl vést k nárůstu inflace (uzavře se kanál nominálního posilování skrze nějž se realizuje část reálného rovnovážného posilování koruny) a poklesu reálných úrokových sazeb (i do záporných hodnot). To by mohlo vést k příliš uvolněným měnovým podmínkám, přehřívání ekonomiky a otevírání vnější a finanční nerovnováhy.
- Velký podíl zahraničního obchodu na HDP v kombinaci s vysokou sektorovou koncentrací výroby a zahraničního obchodu do procyklických odvětví (automobilový průmyslu) zvyšuje citlivost ekonomiky v případě poptávkového šoku přicházejícího ze zahraničí.

¹⁸ Inflační tlaky v České republice jsou z dlouhodobého hlediska tlumeny posilujícím kurzem české koruny vůči euru.

Mezi další rizika patří stále značná nejistota na finančních trzích způsobená hospodářskou krizí vedoucí k nízké likviditě a slabé aktivitě finančních trhů.

Obavy panují ze schopností kriticky zadlužených států eurozóny financovat státní dluh a z přenosu obdobného scénáře do dalších zemí se zhoršujícím se fiskálním vývojem (včetně ČR). Lze očekávat prudký nárůst požadovaných výnosů vládních dluhopisů se silným negativním dopadem na bilance finančních institucí. Ze střednědobého a dlouhodobého hlediska pak rostoucí emise vládních dluhopisů sloužících k financování vysokých vládních dluhů mohou vytvářet souvislý tlak na růst úrokových sazeb z úvěrů se všemi negativními důsledky takového vývoje pro ekonomiku.¹⁹

4) ZDRAVÍ

VÝZNAM ZDRAVÍ PRO KONKURENCESCHOPNOST

Vysoká úroveň zdraví představuje nezbytný předpoklad pro každou společnost a tato hodnota se promítá nejen do soukromého, ale také do ekonomického života všech lidí.

Dobré zdraví je také jedním z nejdůležitějších měřítek životní úrovně, které má vypovídací hodnotu o kvalitě života dané populace. Po fázi demografické revoluce, kterou evropské společnosti prodělaly koncem 19. a začátkem 20. století, je pro ni typická vysoká naděje na dožití, ale také vysoký průměrný věk v důsledku stárnutí populace. **Pro konkurenceschopnost státu je velice důležité, aby i starší lidé byli zdravotně v pořádku a mohli tak vydržet déle ekonomicky aktivní.**

V zakládajících zemích ES-6 se za posledních 40 let soukromé a veřejné výdaje na

zdravotnictví v poměru k HDP více než zdvojnásobily (4,9 % - 10,2 %).²⁰ Růst výdajů byl přitom vyšší než růst HDP. V budoucnu se bude navíc tento trend pravděpodobně posilovat. V ČR výdaje na zdravotní péči tvoří 7,12% HDP (údaj za rok 2008).²¹

Výdaje jsou tedy nižší než je průměr OECD (8,9%). ČR je rovněž pod úrovní OECD ve výdajích na zdravotnictví na osobu v ČR to bylo v roce 2007 1626 USD, Průměr v OECD je 2964 USD.²²

V důsledku kvality zdravotnictví roste i kvalita života a jeho délka.²³ Nejdéle žijí občané bohatých ekonomicky prosperujících zemí. Očekávaná délka života v ČR trvale roste (76,81)²⁴, přesto je stále na nižší úrovni než ve vyspělých státech - očekávaná délka dožití je nejvyšší ve Francii (80,87 let), Švédsku (80,74). Průměrná délka života u mužů je 74,0 a u žen 80,1.²⁵

UMÍSTĚNÍ ČR V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ

Mezinárodní hodnocení zdraví populace jednotlivých států obvykle používají kritéria, která odpovídají spíše situaci v rozvojových zemích. Podle WEF patří mezi tato kritéria např. úmrtnost kojenců, dopady malárie, výskyt HIV/AIDS, očekávaná délka života či tuberkulózy. Ve všech těchto kritériích patří Česká republika mezi státy s relativně dobrými výsledky. Dle WEF se ČR umístila na 43. místě v kvalitě zdraví (ze 139 hodnocených zemí). V počtu úmrtí kojenců ČR patří mezi světovou špičku (13. místo). V očekávané délce života ČR obsadila 38. pozici.²⁶

²⁰ Financial Times, *Health, Issue One*, March 26, 2009.

²¹ Zdravotnická ročenka ČR 2008, UZIS.

²² OECD Health Data 2009. How Does the Czech Republic Compare, s. 2.

²³ Blíže například: Steinmetzová, D.: Bariéry konkurenceschopnosti, 2008, http://ces.vse.cz/wp-content/bariery_konkurenceschopnosti_web.pdf.

²⁴ CIA World Factbook Estimates, 2009.

²⁵ Zdravotnická ročenka ČR 2008, UZIS.

²⁶ World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2010-2011*. Geneva: WEF. 2010

¹⁹ ČNB. Zpráva o finanční stabilitě 2009/2010. Praha 2010. str. 7.

Pokud se ovšem zajímáme o **zdravotní stav populace z důvodu výzkumu konkurenceschopnosti**, je vhodnější vybrat takové **ukazatele, které odpovídají problémům evropských zemí se stárnoucí populací a klesajícím počtem obyvatel**. Mezi civilizační choroby související s životním stylem bývá řazena nadváha (či obezita), stejně jako cukrovka, duševní nemoci, částečně také alergie. V ČR jsou hlavní aktuální zdravotní problémy podobné jako v ostatních průmyslových státech. Jsou to chronické nemoci, zejména kardiovaskulární, zhoubné nádory, zmiňovaná cukrovka a dýchací choroby.²⁷

Podle zdravotního stavu se řadí Češi na 17. místo v celé EU a dlouhodobou léčbu podstupuje 32 % populace, 2. v celkovém pořadí.²⁸ Svoji váhu označilo za příliš vysokou 33 % lidí, (8. od konce v EU), nicméně vůbec nejnižší podíl obyvatelstva v celé EU se domnívá, že by měl stát nabádat k lepší životosprávě.²⁹ Špatná strava a nedostatek cvičení patří mezi hlavní příčiny zbytečných úmrtí v Evropě, přitom léčba obezity zapříčiňuje až 8% nákladů na zdravotní péči.³⁰ Zároveň nikdy nebo téměř nikdy necvičí 40 % populace, 3. nejvyšší podíl v EU (průměrně 24 %). Česká republika je také v rámci EU-27 na 7. místě podle podílu kuřáků v populaci.

Srovnání v rámci „sedmadvacítky“

Kvalitní zdravotní péče je tradičně doménou nejvyspělejších evropských zemí, proto nepřekvapí, že v indexu WEF obsadily přední příčky Belgie, Finsko a Nizozemsko.

AKTUÁLNÍ VÝVOJ V ČR

V ČR představují výdaje na zdravotnictví k HDP poměrně menší položku než v zemích západní Evropy, jsou ovšem vyšší než v ostatních zemích v regionu. V roce 2008 tvořily podle statistiků 7,12%, nižší byly jen v Turecku a Polsku. S ČR srovnatelné byly Korea, Slovensko a Irsko. Veřejný sektor je hlavním zdrojem financování v ČR (85,2% za rok 2007). Ze zemí OECD je na druhé příčce za Lucemburskem. V tomto roce činí veřejné výdaje, tzn. výdaje veřejných rozpočtů a výdaje systému veřejného zdravotního pojištění, 220 mld. Kč.³¹ Nad tento rámec přicházejí do zdravotnictví peníze přímo z kapes pacientů (poplatky, doplatky za léky atd.). **Systém zdravotnictví vykazuje dlouhodobě nízkou transparentci a dlouhé čekací lhůty, neexistuje spolehlivý zdroj dat k měření kvality a výkonnosti jednotlivých zdravotnických zařízení.** Systém zdravotnictví se stal v posledních letech silně politizovaným tématem, což vede paradoxně ke snížení pravděpodobnosti výrazných reforem.

²⁷ Aktualizace Strategie udržitelného rozvoje – podklad pro veřejnou diskusi, 14.4.2009, s. 14.

²⁸ EUROSTAT, Special Eurobarometer 272e, 283

Health and long-term care.

²⁹ EUROSTAT, Special Eurobarometer 246, *Health and Food.*

³⁰ Obesity epidemic: Markos Kyprianou pledges action as data shows more children overweight, 15.3.2005

³¹ 2/3 tvoří odvody zaměstnanců z mezd, ¼ dodá erár za státní pojištěnce a okolo 5% posílají živnostníci.

OECD přitom ve svých doporučeních v Ekonomickém přehledu pro ČR v roce 2008 doporučila např. větší spoluúčasť pacientů na zdravotnictví, a to i z důvodu stárnutí společnosti. Pro zajištění fiskální udržitelnosti je nezbytné, aby se zdravotnictví bylo schopno vypořádat se stárnutím populace.³⁴

FAKTORY PRO SWOT ANALÝZU

Silné stránky:

- Všeobecně dostupná zdravotní péče.

Slabé stránky:

- Zdravotní systém není připraven pro budoucí výzvy léčení chronických onemocnění a nesoběstačnosti stárnoucí populace.
- Ekonomická efektivita zdravotnického systému je nedostatečná a projevuje se plýtváním veřejnými zdroji.³²

Příležitosti:

- Ve společnosti by mohlo být posíleno povědomí o zdravém způsobu života a podpořeny správné stravovací návyky.
- Nevyužité kapacity lze poskytnout zahraničním klientům v rámci volného pohybu služeb EU.

Hrozby:

- Stoupá podíl lidí s nadváhou³³ (především v mladší generaci).

5) KVALIFIKACE

VÝZNAM KVALIFIKACE PRO KONKURENCESCHOPNOST

Vysoce **kvalifikovaná pracovní síla, která je schopna pružně reagovat na rychle se měnící prostředí, je předpokladem správného fungování ekonomiky** v dnešním globalizovaném světě. V oblasti vzdělání a kvalifikace jsou klíčovými oblastmi

vzdělanostní struktura (podíl středoškolsky a vysokoškolsky vzdělané populace), **kvalita vzdělávacího systému** a **vzdělávání zaměstnanců**.

UMÍSTĚNÍ ČR V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ

Vzdělanostní struktura

ČR má oproti ostatním státům EU vysoký podíl populace, která dosáhla alespoň středoškolského vzdělání. V roce 2007 to bylo přibližně 91 % populace ve věku od 25 do 64 let.³⁵ Vysoký podíl populace se středním vzděláním je nicméně spojen s **nízkým podílem vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva**. V roce 2007 to bylo pouhých 14 % oproti 24 % v zemích EU.³⁶ V posledních deseti letech ale dochází k převratné kvantitativní expanzi v sektoru vysokého školství. Počet zapsaných studentů v sektoru terciárního vzdělávání se zvýšil o více než 90 % . Došlo i k expanzi počtu škol. V akademickém roce 2009/10 má Česká republika 74 vysokých škol – 26 veřejných, 46 soukromých a 2 státní. 28 vysokých škol je univerzitního typu (24 veřejných, 2 státní a 2 soukromé), 46 je neuniverzitního typu (2 veřejné a 44 soukromých).

V akademickém roce 2009/2010 dosáhl podíl studentů zapsaných na vysoké školy ke generaci devatenáctiletých 76%; při zahrnutí vyššího odborného vzdělávání, které je v České republice součástí terciárního vzdělávání, byl tento poměr dokonce 84 %. Přibližně polovinu z nich představují čerství maturanti středních škol, další přibližně třetinu představují uchazeči 1-2 roky po maturitě.³⁷ Další nárůst podílu generace mladých lidí ve věku 18-21 let nastupujících do terciárního vzdělávání by bez další strukturační změny systému terciárního vzdělávání

³² Viz. doporučení OECD, Czech Economic Review, 2008 o nutnosti reformy ve zdravotnictví.

³³ Růst obezity je patrný ve všech členských zemích OECD. V ČR je obezita u dospělých 17%. Průměr OECD je přitom 15%.

³⁴ Ekonomický přehled České republiky 2008.

³⁵ Centrum ekonomických studií VŠEM. *Ročenka konkurenceschopnosti České republiky*. Praha: Linde. 2009. s. 253.

³⁶ Tamtéž s. 254.

³⁷ Ústav pro informace ve vzdělávání. *Databáze pro Statistickou ročenku školství 2009*.

byl na úkor kvality systému. Současně však v období příštích pěti let v důsledku demografického vývoje dojde k absolutnímu poklesu počtu mladých lidí v této věkové skupině až o čtvrtinu. Bez zvýšení počtu studentů v rámci celoživotního vzdělávání bude ohrožena životaschopnost části vysokých škol. Vzhledem k projektovanému vývoji počtu absolventů v následujících pěti letech je tedy nutno posílit vzdělanostní mobilitu.

AKTUÁLNÍ VÝVOJ V ČR

Kvalita vzdělávacího systému

V žebříčku světové konkurenceschopnosti sestavené Světovým ekonomickým fórem³⁸ dosahuje ČR solidních výsledků v přírodovědných a matematických dovednostech (25. místo ze 139 hodnocených zemí). Nejnovější výsledky mezinárodního výzkumu gramotnosti patnáctileté populace (PISA)³⁹ nicméně svědčí o opaku. Čeští žáci zde **ve srovnání s jejich vrstevníky ze zemí OECD dosahují v oblasti matematické a přírodovědné gramotnosti pouze průměrných výsledků**. V matematice se navíc čeští žáci od roku 2003 zhoršili nejvíce ze všech hodnocených zemí. K propadu došlo také v přírodních vědách, kde výsledky českých žáků zaznamenaly druhého největšího zhoršení mezi hodnocenými zeměmi.

Absolutní propad ve formě zcela podprůměrných výsledků pak čeští žáci dosáhli v testu čtenářské gramotnosti, přičemž nejhůře dopadli při cvičeních na posuzování obsahu a formy textu. O něco lépe šlo žákům vyhledávání informací v textu a jejich zpracování, nicméně i zde skončili podprůměrně. V oblasti čtenářské gramotnosti tak ČR skončila mezi pěti

zeměmi OECD, ve kterých se od roku 2000 výsledky výrazně zhoršily (ČR, Austrálie, Švédsko, Rakousko a Irsko).

Podobný trend vykazují také výsledky mezinárodního projektu TIMSS, který srovnává znalosti matematiky a přírodních věd u devítiletých a třináctiletých žáků. Podle těchto výsledků se čeští žáci 4. tříd mezi roky 1995 a 2007 statisticky významně zhoršili v obou předmětech. V matematice jde o největší zhoršení ze všech zemí, které se do projektu zapojily v obou letech; v přírodních vědách o druhé nejhorší zhoršení po Norsku. V matematice navíc Česká republika největší úbytek žáků s výborným výsledkem ze všech srovnávaných zemí. (Souhrnně obsadili čeští žáci 4. tříd v TIMSS 2007 22. místo z 59 v matematice a 17. v přírodních vědách.)⁴⁰

Tyto nedostatky by měla vyřešit kurikulární reforma zaměřená na rozvoj klíčových kompetencí a vědeckou výchovu. Cílem této reformy je zavést průřezově do všech vyučovaných předmětů takové metody, které naučí žáky **lépe samostatně analyzovat problém, vyvozovat adekvátní závěry, kreativně řešit situace**, apod. Vysokou prioritou je zvyšování kvality vzdělávání a důraz na kvalitu na všech stupních vzdělávacího systému.

Dosavadní převažující orientaci na vstupy (zdroje) musí nahradit orientace na hodnocení výsledků vzdělávacího systému ve smyslu rozvinutých schopností. Východiskem změn systému bude analýza a následná optimalizace systému financování školství, aby stát měl v rukou účinné nástroje motivace k modernizaci vzdělávání, tlaku na kvalitu a na inkluzivitu. Systém vzdělávání musí fungovat tak, aby *každému* člověku umožnil co nejvíce se přiblížit svému

³⁸ World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2010-2011*. Geneva: WEF. 2010.

³⁹ OECD, PISA 2009 Results. 2009 (online text).

⁴⁰ Ústav pro informace ve vzdělávání. *TIMSS 2007: Obstojí čeští žáci v mezinárodní konkurenci? Praha 2008*

potenciálu. Jedná se o podporu integrace všech vrstev obyvatelstva do aktuálních trendů moderní společnosti a především vzdělávání starších skupin obyvatelstva v oblastech moderních ICT. To je do budoucna podmínkou jak konkurenceschopnosti ekonomiky, tak zaměstnatelnosti lidí, a tak sociální soudržnosti společnosti.

Transformace vysokých škol tak, aby co nejlépe podporovaly potřeby společnosti a pracovního trhu 21. století bude vyžadovat:

- a) diferenciaci na vysoké školy praktické, vzdělávací a na výzkumné univerzity,
- b) internacionalizaci systému i institucí (větší zapojení do mezinárodní mobility ve vzdělávání, do budovaného Evropského prostoru terciárního vzdělávání, včetně společných magisterských a doktorských programů, a do Evropského prostoru výzkumu),
- c) tlak na kvalitu (prostřednictvím akreditací, re-akreditací i financování),
- d) odpovědnost akademických institucí za výsledky, transparentnost a otevřenost,
- e) diverzifikaci zdrojů a forem financování.

Vzdělávání jako celoživotní proces

Mezi předpoklady pro udržení konkurenceschopnosti v ČR i úspěchu jednotlivce v současné fázi globalizace patří vzdělávání jako celoživotní proces. Tomu se musí přizpůsobit vzdělávací soustava, především střední a vysoké školy, ale i podnikové vzdělávání. V roce 2005 vzdělávalo své zaměstnance 72 % českých podniků, což bylo více než průměr EU (60 %), ale méně než např. ve Velké Británii, kde bylo vzdělávání realizováno v 90 %

podniků.⁴¹ Angažovanost podniků ve vzdělávání zaměstnanců je do určité míry ovlivněna státem skrze jeho politiku a legislativu. Zatímco v EU opatření státní politiky ovlivňují rozhodování 36 % podniků, v ČR tento průměr činí pouze 21 % podniků.⁴² ČR tak zaostává za využíváním opatření, jako jsou **finanční podpora podnikového vzdělávání, daňové úlevy, zabezpečení kvality školitelů** apod.

AKTUÁLNÍ VÝVOJ

Současný systém českého základního a středního školství ještě plně neodráží postavení vysoce otevřené české ekonomiky v globální ekonomice a společnosti. Zaměření na otevřenost vůči světu, na výsledek ve smyslu rozvinutých kompetencí, na minimalizaci elitářství (větší inkluze) a na mobilitu ve vzdělávání musí být urychleno. Z hlediska základního a středního školství stojí před ČR jako priorita zavedení orientace na zjišťování srovnatelných výsledků na základních školách, zavedení státních maturit na středních školách, reforma vysokých škol s učitelskými obory, včetně jejich otevření vlivům ze světa, a důsledné zapojení středních škol do naplňování Strategie celoživotního učení.

Terciární vzdělávání vyžaduje vyšší diferenciaci škol. Nadpoloviční většina absolventů by měla opouštět vysoké školy po ukončení bakalářského stupně s tím, že při něm získají kompetence, se kterými budou snadno zaměstnatelní. Jen 30-40 % studentů by mělo studovat v magisterských programech a do 10 % v programech doktorských. Vysoké školství také vyžaduje větší tlak na kvalitu, na internacionalizaci, na diverzifikaci zdrojů financování a na užší

⁴¹ Centrum ekonomických studií VŠEM. *Ročenka konkurenceschopnosti České republiky 2007-2008*. Praha: Linde. 2009. s. 311.

⁴² Tamtéž s. 313.

FAKTORY PRO SWOT ANALÝZU

Silné stránky:

- ČR má oproti ostatním státům EU vysoký podíl populace, která dosáhla alespoň středoškolského vzdělání.

Slabé stránky:

- Strmě klesající úroveň kompetencí žáků základních škol vyplývající z mezinárodních šetření.
- Relativně nízká inkluzivita v porovnání se zeměmi EU-15; systém dosud není nastaven a motivován tak, aby *každému* žákovi a studentovi pomáhal, aby dosáhl co nejlépe.

Příležitosti:

- Otevření světu, vyšší zapojení do mobility ve vzdělávání.
- Tlak na diferenciaci a strukturování vysokých škol (cestou akreditací, zaměřením na kvalitu a financováním). Užší propojení podniků, vědy, výzkumu a vzdělávání a výuky.
- Expanze programů celoživotního vzdělávání.

Hrozby:

- Demografická křivka ohrozí životaschopnost vysokých škol v dnešní struktuře.
- Nízký zájem o přírodní a technické obory zvýší závislost na dovozu pracovní síly.
- Systém regionálního školství bez významné změny ztratí schopnost udržovat krok s potřebami ekonomiky 21. Století, a tím i potřebami pracovního trhu a vysokých škol.

propojení univerzitního vzdělávání s vědou a výzkumem a podniky.

Dramaticky klesá zájem o technicky a přírodovědně zaměřené obory jak na úrovni středního, tak terciárního vzdělávání. Na úrovni vysokoškolské dosud neexistuje žádný specifický studijní program zaměřený na kosmonautiku. Bylo by potřeba rozšířit nabídku studijních programů například v oblastech kosmického a leteckého průmyslu, nebo zavést stipendijní program pro studenty, kteří by tento obor mohli studovat na renomovaných zahraničních univerzitách.

Zvyšující se podíl starší věkové skupiny způsobený poklesem porodnosti, delším setrváním mladých lidí ve vzdělávacím systému a prodloužením lidského věku se projevuje v celé EU, v ČR je však výraznější. Pro moderní a konkurenceschopnou ekonomiku je nezbytné **zapojit starší populaci do dalšího vzdělávání** a motivovat starší generaci k setrvání na pracovním trhu prostřednictvím **rozšíření možnosti flexibilních pracovních úvazků**.

Vzhledem k tomu, že se terciární vzdělání hradí z veřejných prostředků, je nutné, aby

kapacity vysokých škol do určité míry **korespondovaly s možnostmi uplatnění absolventů** na trhu práce. Produkce vysokoškoláků, kteří nemají šanci uplatnit se ve svém oboru je plýtváním veřejnými prostředky. V tomto ohledu by bylo vhodné zvážit **zavedení školného**, které by mimo jiné vedlo k zodpovědnějšímu přístupu při volbě studovaného oboru.

Srovnání v rámci „sedmadvacítky“

Pro kvalifikace a vyšší vzdělání se potvrzuje podobný trend jako v ostatních oblastech sociální **vyspělosti**, resp. konkurenceschopnosti – první tři místa v žebříčku Světového ekonomického fóra patří skandinávským zemím, přičemž číslem jedna je Finsko. Hodnocenými ukazateli jsou například **kvalita vzdělávacího systému, počet uchazečů/absolventů středních a vysokých škol, kvalita matematického, manažerského a vědeckého vzdělání, úroveň následného vzdělávání akademického sboru, internetového přístupu na školách** atd.

6) EFEKTIVITA TRHU PRÁCE

VÝZNAM EFEKTIVITY TRHU PRÁCE PRO KONKURENCESCHOPNOST EKONOMIKY

Efektivní fungování trhu práce je jedním ze základních předpokladů pro schopnost ekonomiky dosahovat dlouhodobého hospodářského růstu. Z pohledu **nabídkové strany** trhu práce a konkurenceschopnosti ekonomiky jsou dvěma klíčovými faktory vzdělanostní struktura a mobilita trhu práce. **Pouze vzdělaná a mobilní pracovní síla může pozitivním způsobem ovlivnit hospodářský růst dané země.** Poptávka po práci je pak závislá především na produktivitě práce, pracovních nákladech (včetně zdanění práce), struktuře ekonomiky nebo míře regulace pracovního trhu. **Celková funkčnost či flexibilita pracovního trhu je pak z velké části dána jeho institucionálním rámcem.** Přílišná legislativní ochrana je zdrojem nízké flexibility na trhu práce, kdy zaměstnavatelé z obavy před vzniklými náklady v případě rušení pracovního místa snižují dynamiku tvorby nových pracovních míst. Přílišná ochrana pracovních míst vede k situaci, kdy na sebe firmy nejsou ochotny brát rizika spojená s novými a neznámými projekty.

UMÍSTĚNÍ ČR V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ

V indexu světové konkurenceschopnosti Global Competitiveness Index,⁴³ zaujímá ČR v oblasti efektivity trhů 33. místo (ze 139 hodnocených zemí). Nejpozitivněji hodnoceným ukazatelem je vazba mezi růstem produktivity a mzdy (22. místo), nejhůře hodnocené jsou praktiky najímání a propouštění (119. místo).

Ročenka české konkurenceschopnosti⁴⁴ ke zhodnocení efektivity trhu práce v EU-27 použila sedm ukazatelů vybraných podkapitol ze šetření WEF. První skupina ukazatelů se vztahuje k **pružnosti a efektivitě pracovních trhů** a zahrnuje následující ukazatele: úroveň spolupráce mezi zaměstnanci a zaměstnavateli, pružnost mzdové politiky, hodnocení praxe při přijímání a propouštění zaměstnanců a výše nemzdových nákladů. Druhá skupina ukazatelů je zaměřena na **efektivní využití talentů** a vypovídá o vztahu mezi výkonností a odměnou – tj. vazba mezi růstem produktivity a mzdy, dále důvěru managementu v talenty a odliv mozků, neboli odchod vysoce talentovaných a kvalifikovaných jedinců do zahraničí, který je důsledkem narušení vztahů mezi výkonností a odměnou. Takové narušení oslabuje pobídky k růstu produktivity v ekonomice. ČR se na základě srovnání těchto ukazatelů dostala mezi nejúspěšnější nově přistupující členské státy, ale předstihla také podstatnou část členských zemí E-15.

Srovnání v rámci „sedmadvacítky“

V efektivitě, tj. flexibilitě trhů práce se (vzhledem k tradičnímu důrazu kladenému na práva zaměstnanců) většina zemí EU-27 nemůže srovnávat s těmi nejlepšími (nejkonkurenceschopnějšími), tj. Spojenými státy, Singapurem, Švýcarskem a Hongkongem. Do širší světové špičky se z EU-27 vejde pouze Dánsko.

AKTUÁLNÍ VÝVOJ V ČR

Trh práce v ČR prošel v posledních 20 letech zajímavým vývojem. Zatímco před rokem 1990 byl hospodářský růst založen na extenzivním využívání výrobních faktorů a

⁴³ World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2010-2011*. Geneva: WEF. 2010.

⁴⁴ Centrum ekonomických studií VŠEM. *Ročenka konkurenceschopnosti České republiky 2007-2008*. Praha: Linde. 2009. s. 131.

tedy i práce, vývoj po zahájení transformace jasně ukazuje na **intenzivní využívání pracovní síly**.

Na straně nabídky lze pozorovat **pozitivní tendence ve struktuře vzdělanosti**. Přestože vzdělanostní struktura nedosahuje úrovně, která je běžná v EU-27,⁴⁵ v posledních letech roste podíl vysokoškolsky vzdělaných lidí, zejména díky zvýšeným kapacitám terciárního vzdělání. Tato skutečnost signalizuje poměrně dobré vyhlídky pro další zvyšování konkurenceschopnosti české ekonomiky a pro udržení dlouhodobého růstu z hlediska trhu práce. Problém na straně nabídky představuje **relativně nízká mobilita pracovní síly**. Překážku mobility pracovního trhu představuje zejména nepružný trh s bydlením a neochota stěhovat se za prací (sociálně a kulturně podmíněné faktory). Nízká mobilita **snižuje efektivitu pracovního trhu a brzdí hospodářský růst**.

Pro zlepšení konkurenceschopnosti české ekonomiky je klíčové především zvyšování vzdělanosti a kvalifikace pracovní síly a zvyšování její mobility. Kombinace těchto faktorů by mohla vést k dosažení dlouhodobě udržitelného ekonomického růstu a posílit pozici české ekonomiky.

FAKTORY PRO SWOT ANALÝZU

Silné stránky:

- Efektivní právní rámec v oblasti zaměstnávání, tzn. čeští zaměstnavatelé nejsou svázáni velkým množstvím omezení jako v ostatních zemích EU.

Slabé stránky:

- Nízká mobilita pracovní síly zapříčiněná nepružným trhem s bydlením a neochotou stěhovat se za prací.
- Nízký věk odchodu do důchodu.
- Nedostatečná podpora pracovního trhu v souvislosti s dalším vzděláváním.

Příležitosti:

- Zvyšování motivace starší generace k setrvání na pracovním trhu.
- Zvýšení flexibility trhu.

Hrozby:

- Nízký zájem o technické a přírodovědné obory může znamenat závislost na dovozu kvalifikované pracovní síly.
- Rozvoj systému vzdělávání bez dostatečné orientace na technické obory, což přispěje k zaostávání za potřebami ekonomiky.⁴⁶

⁴⁵ Přestože se populace ČR vyznačuje vysokým podílem populace, která dosáhla alespoň středoškolského vzdělání, podíl vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva je nízký (v roce 2007 14 % oproti 24 % v EU-27).

⁴⁶ Dle studií ÚIV.2008a.Statistická ročenka školství 2007/2008 – výkonné ukazatele, Praha: UIV, Vývojová ročenka školství v ČR 2001/2002 - 2006/2007, Praha, UIV.

7) EFEKTIVITA FINANČNÍCH TRHŮ

VÝZNAM EFEKTIVNÍCH FINANČNÍCH TRHŮ PRO KONKURENCESCHOPNOST

Efektivně alokovaný kapitál podporuje lepší institucionální správu, technologické inovace, růst produktivity a konkurenceschopnosti ekonomiky. **Vyšší úroveň služeb na finančních trzích vede k vyšší míře úspor a jejich lepší alokaci pro investiční projekty.** S rozvojem finančních trhů se stávají dostupnější finanční služby, které umožní diversifikaci rizika. Za hlavní přínos služeb finančních zprostředkovatelů (bank, pojišťoven, kapitálových trhů, nebankovních subjektů apod.) lze považovat **usnadnění obchodování prostřednictvím snižování transakčních nákladů.** Čím jsou tyto náklady nižší, tím efektivněji ekonomika jako celek zachází se svými zdroji a umožňuje tak potenciál pro dlouhodobý hospodářský růst.

Bankovní sektor v rámci finančního systému **zajišťuje transfer prostředků od úspor k investicím.** Bankovní instituce vykonávají finanční zprostředkování s ohledem na míru rizika a zisku, tj. disponibilní zdroje jsou přednostně umísťovány do takových instrumentů, které přinášejí nejvyšší rizikově očištěné zhodnocení. Klíčový aspekt v tomto směru představuje přítomnost konkurence, která pobízí ke snižování nákladů a podporuje efektivitu alokace kapitálu.

UMÍSTĚNÍ ČR V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ

V průběhu devadesátých let došlo na českém bankovním trhu k rozsáhlé restrukturalizaci. Důsledkem tohoto procesu je patrná převaha zahraničních vlastníků v českých bankovních subjektech. Vzhledem k větší efektivitě, likviditě i zavádění praktik osvědčených v jejich domovských zemích lze hodnotit vstup zahraničních bank pozitivně. Zesílená konkurence na domácím trhu se

pozitivně projevuje na zlepšení efektivity alokace zdrojů. O zlepšení efektivity bankovních služeb v ČR vypovídá i **konvergence výpůjčních úrokových sazeb k sazbám Evropské centrální banky.**

Ze zemí střední a východní Evropy má největší zastoupení zahraničních subjektů v bankovním sektoru Estonsko (98 %), Slovenská republika (97 %) a Litva (92 %). Česká republika je s 85 % zahraničního vlastnického podílu regionálním průměrem, ale v širšího mezinárodního srovnání se i tak jedná o mimořádně vysokou hodnotu, která staví centrální banku z pohledu dozoru nad stabilitou finančního systému v zemi do významné role. Výjimku v EU-10 představuje Slovinsko, ve kterém zůstává 76 % tržního podílu bankovního sektoru v rukou domácích rezidentů.

Světové ekonomické fórum českému finančnímu sektoru vytýká **nedostatečné zúročení regulatorního rámce a stabilního makroekonomického prostředí ve schopnost efektivnějšího poskytování úvěrů firmám.** I proto se Česká republika umístila v žebříčku stupně rozvoje finančních trhů, tzv. Financial Development Index, až na 33. místě z 55 analyzovaných zemí ve společnosti zemí jako je Brazílie, Thajsko či Egypt.⁴⁷ **Nedostatečná hloubka finančního zprostředkování negativně ovlivňuje míru investic a budoucí vybavenost ekonomiky kapitálem.** V tomto ohledu je situace zemí střední a východní Evropy obdobně nepříznivá, ČR např. stále vychází z „visegrádského“ srovnání nejlépe. Příznivě je ČR hodnocena v dílčím kritériu *finanční stabilita* – 16. místem převyšuje celkově vyspělejší země jako Dánsko, Nizozemí či celkově finančně nejrozvinutější Velká Británie – a odráží kvalitu bilancí bank v ČR.

⁴⁷ World Economic Forum. *The Financial Development Report 2009*. Geneva: WEF 2009. s. 12.

Přestože v porovnání s minulou dekádou došlo v posledním desetiletí k ozdravení finančního sektoru, ČR stále postrádá renomé finančně vyspělé země a každý náznak krize může tuto stabilitu poměrně snadno vychýlit.

Srovnání v rámci „sedmadvacítky“

Finsko a Lucembursko jsou jediné země z EU-27, které se dle WEF ve vyspělosti finančních trhů prosadily do první světové desítky.⁴⁸ Konkurovat finančním, bankovním a obchodním trhům v Singapuru a Hongkongu sice nemohou, ale obecně lze říct, že v předmětné oblasti obstály všechny vyspělé ekonomiky. O to více zaráží, že ČR v této oblasti (**přístup k úvěrům, sofistikovanost finančních nástrojů, financování rozvoje prostřednictvím kapitálových trhů, ochrana práv investorů, kapitálová síla bank, regulace akciových trhů atp.**) zcela evidentně ujíždí vlak.

AKTUÁLNÍ VÝVOJ V ČR

V českém finančním sektoru hrají hlavní roli v poskytování finančních prostředků především banky. Kapitálové trhy vystupují pouze jako doplněk bankovních institucí při získávání externích zdrojů. Souhrnná hodnota všech akciových společností obchodovaných na českých kapitálových trzích (ve vztahu k HDP) je v porovnání se zahraničím nízká. Český bankovní sektor je na druhou stranu v současnosti ziskový a dobře kapitalizovaný.

Zpřísnění institucionálního prostředí a dohledu ČNB se projevilo na klesajícím trendu klasifikovaných úvěrů, které však již od prosince 2009 opět rostou. Nejmenšího objemu poskytnutých podnikatelských úvěrů dosáhl bankovní sektor v ČR v roce 2002 (435 mld. Kč), do září 2008 neustále rostl, avšak poté je patrný trend jejich postupného snižování s různými výkyvy. V případě zadlužení domácností i přes relativně vysoké úrokové sazby (z průměrných 13,2 % v roce 1997 klesly úrokové sazby u komerčních bank až na 5,6 % v roce 2006) tempo růstu zadlužení od roku 1996 přesahovalo v meziročním srovnání 20 %. Od září 2008 však tempo meziročního růstu zadlužení domácností výrazně zpomalilo, ať již vlivem vnímání vyšších rizik ze strany bank a obezřetnější hodnocení klientely, tak i vlivem vnímání dlouhodobosti finančních závazků ze strany samotných domácností. **Zatímco před deseti lety byl objem poskytnutých spotřebitelských půjček pouhou desetinou z objemu poskytnutých podnikatelských úvěrů, dnes jsou tyto hodnoty na přibližně stejné úrovni.**

⁴⁸ World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2010-2011*. Geneva: WEF. 2010.

FAKTORY PRO SWOT ANALÝZU

Silné stránky:

- Koncepční práce ČNB a centralizace hospodářské a finanční politiky.

Slabé stránky:

- Nízká efektivita v alokaci prostředků a jejich další poskytování pro vhodné investiční projekty, včetně dotování rizikovým kapitálem
- Nedostatečná úroveň konkurenčního prostředí projevující se relativně vysokým úrokovým diferencíalem mezi výší úroku průměrného úvěru a průměrného vkladu.

Příležitosti:

- Očekávané lepší fungování kapitálových trhů a dostupnost investic v souvislosti s propojením burz ve Vídni, Praze, Budapešti, Lublani a Varšavě.

Hrozby:

- Horší dostupnost podnikatelských úvěrů zpomalí restrukturalizaci soukromého sektoru. Předlužený stát už potom nebude schopen být tahounem investic a ekonomického růstu.

8) TECHNOLOGICKÉ PROSTŘEDÍ

VÝZNAM TECHNOLOGICKÉHO PROSTŘEDÍ

Technologická připravenost ukazuje **schopnost a aktivitu, se kterou ekonomika přijímá existující moderní technologie**, aby zvýšila produktivitu svého průmyslu, respektive charakterizuje, jakou přidanou hodnotu moderní technologie hospodářství země přinášejí. V současném globalizovaném světě se pro firmy staly moderní technologie významným prvkem, který ovlivňuje jejich konkurenceschopnost a prosperitu. Právě široce uznávaný rys kosmických technologií spočívá v jejich „přelévání“ do dalších průmyslových odvětví a obzvláště malé a střední podniky dokážou poměrně rychle adaptovat technologie využívané pro dobývání vesmíru pro standardní použití. Významné jsou zejména informační a telekomunikační technologie (ICT), a to kvůli svému přesahu do ostatních hospodářských odvětví a své roli jako účinné infrastruktury pro obchodní operace a technologické

postupy. Technologický pokrok v oblasti ICT vedl nejen ke snížení nákladů na komunikaci, ale také rozšířil množství zboží a služeb, které mohou být obchodovány v mezinárodním měřítku, a umožnil fragmentaci produkce mezi zeměmi. Proto jsou přístup k ICT a jejich využívání chápány jako základní složky úrovně technologického prostředí dané ekonomiky.⁴⁹

Technologické prostředí je velice úzce svázané se schopností vytvářet inovační technologie a uvádět je do praktického použití. Spolu se schopností inovací je to právě schopnost jejich adaptace do výrobního procesu, která bude základem úspěchu hospodářské soutěže v 21. století.

UMÍSTĚNÍ ČR V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ

Z hlediska vnímání rozvoje technologického prostředí je klíčové, zda společnosti podnikající v zemi mají přístup k vyspělým výrobkům a vynálezům a zda jsou schopné je používat. Podle žebříčku Global Competitiveness Report se Česká republika umístila na 32. místě a sestoupila tak o 2 příčky ve srovnání s minulým rokem. Mezi výhody ČR v této oblasti WEF řadí především transfer technologií (15. místo). Nejhůře hodnocená je naopak dostupnost nejnovějších technologií (46. místo).⁵⁰

Energetická intenzita⁵¹ neboli spotřeba energií na vytvořenou produkci je v České republice 5. nejvyšší v EU a činí více než trojnásobek průměru EU-27. Vyšších hodnot dosahují pouze Rumunsko, Bulharsko, Litva a

⁴⁹ World Economic Forum. *Global Competitiveness Report 2008-2009*. Geneva: WEF. 2008. s. 6.

⁵⁰ World Economic Forum. *Global Competitiveness Report 2010-2011*. Geneva: WEF. 2010

⁵¹ Eurostat – *Energy, Transport and Environment Indicators*, 2009; Eurostat Yearbook 2008.

Estonsko. Postupně se ale energetická intenzita ČR snižuje.⁵²

Srovnání v rámci „sedmadvacítky“

V kvalitě technologického prostředí podle poslední zprávy WEF se na první příčku dostalo Švédsko, následované Lucemburskem a Nizozemskem. Z nových členských států EU se před ČR nacházejí pouze 2 země, a to Estonsko (24.) a Malta (29.).⁵³ EU-27 jako celek si v oblasti technologického prostředí vede dobře. Moderní technologie jsou zde nejen rozšířené, ale ve vysoké míře i vyvíjené. Mezi hodnocené parametry patří především **dostupnost nejmodernějších technologií, schopnost absorbovat a implementovat technologie na firemní úrovni, právní prostředí v oblasti ICT, investice do technologického prostředí, počet uživatelů mobilních telefonů, počet uživatelů internetu a osobních počítačů** atd.

AKTUÁLNÍ VÝVOJ V ČR

Vzhledem k úzké vazbě průmyslu (zvláště zpracovatelského) a technologií, resp. technologické náročnosti, je klíčové, nakolik mají společnosti v zemi přístup k vyspělým výrobkům a vynálezům a do jaké míry jsou schopné je využívat. Lze konstatovat, že příspěvek jednotlivých odvětví k obchodní bilanci se relativně zvětšuje v čase s rostoucí technologickou intenzitou odvětví. Např. v roce 2006 měla v ČR největší příspěvek skupina odvětví se středně vysokou technologickou náročností a v jejím rámci zejména automobilový průmysl. **Tato situace je dána dominantní pozicí automobilového průmyslu** v České republice, ale v dalších průmyslových sektorech je většinou česká

pozice výrazně slabší, včetně nižší technologické náročnosti. Nepřímo je možné míru technologické náročnosti spojovat i s podílem výdajů na vývoj a výzkum vůči přidané hodnotě produkce. Vzhledem k mírnému zaostávání vlastního výzkumu a vývoje v České republice je pak ČR nucena získávat pokročilé technologie jiným způsobem, což je spojeno i se zvýšenou finanční zátěží.

Co se týče veřejné správy, je specifickým prostředkem pro zvyšování efektivity veřejné správy podpora využívání informačních technologií v procesech veřejné správy a budování systému veřejné správy (e-governmentu). Z mezinárodního srovnání pro ČR přitom vyplývá, že služby e-governmentu jsou občany v ČR využívány v menší míře. Právě rozvoj e-governmentu bezprostředně ovlivňuje konkurenceschopnost ČR. Relativně slabá pozice ČR je ovlivněna nízkou dostupností internetu v domácnostech,⁵⁷ ale i úrovní rozvoje IS/ICT v samotné veřejné správě.

FAKTORY PRO SWOT ANALÝZU

Silné stránky:

- Dobrá dostupnost telefonního připojení (jak mobilního, tak pevnou linkou).⁵⁴
- Dobrá dostupnost širokopásmového připojení k internetu na školách.⁵⁵

Slabé stránky:

- Nízká podpora ICT ve veřejném sektoru, absence vize, nedostatečná efektivita, nevýrazné online služby veřejného sektoru.⁵⁶

Příležitosti:

- Rozšíření připojení domácností k internetu.

Hrozby:

- Zaostávání ve schopnosti zavádět nové technologie do výroby bez zahraničního kapitálu
- Přílišná koncentrace na některé sektory zpracovatelského průmyslu (automobilový) – tj. nižší diverzifikace hospodářství.
- Vysoká energetická náročnost průmyslové výroby by mohla při vzrůstu cen energií dramaticky oslabit českou konkurenceschopnost.

⁵² Podle Zprávy o stavu životního prostředí OECD 2005. V období 1998 – 2004 klesla energetická intenzita v ČR o 5%.

⁵³ World Economic Forum. *Global Competitiveness Report 2010-2011*. Geneva: WEF 2010

9) INOVACE

VÝZNAM INOVACÍ PRO KONKURENCESCHOPNOST

V delším časovém horizontu je schopnost inovovat nejvýznamnější ze všech faktorů ovlivňujících konkurenceschopnost. Oproti ostatním faktorům produktivity totiž inovace nejsou omezeny ekonomickým zákonem klesajících výnosů. **Inovace představují klíčový nástroj na cestě k dlouhodobému úspěchu v globální znalostní ekonomice.** Ve skupině inovativních ekonomik patří mezi nejúspěšnější a nejefektivnější USA, Švýcarsko, Finsko, Švédsko, Japonsko, Švédsko nebo Izrael.⁵⁸

Důležitým faktorem pro podporu inovační aktivity podniků je vytvoření **funkční inovační infrastruktury**. Inovační firmy v tomto směru využívají například služby v oblasti transferu technologií, zprostředkování kontaktů a poradenství v oblasti duševního vlastnictví, poradenství v oblasti tvorby business plánů k uplatnění svých nápadů na světových trzích.

UMÍSTĚNÍ ČR V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ

V posledním žebříčku Global Competiveness Report se Česká republika umístila celkově na 27. místě, mezi zeměmi, jejichž hospodářský vývoj je již tažen inovacemi. Podle Global Innovation Index připraveném Economist Intelligence Unit se Česká republika pohybuje podle různých ukazatelů mezi 24. a 34. místem,⁵⁹ tedy srovnatelně se studií WEF, přičemž pozice ČR se mírně zhoršuje.

Relativně lépe hodnotí WEF kapacitu pro inovace (24.) a kvalitu výzkumných institucí (21.). Slabší stránky jsou naopak ve

spolupráci soukromé sféry s univerzitami (29.), využití patentů (34.) a veřejných zakázkách v oblasti vyspělých technologií (31.). Oproti minulému roku se ČR poměrně dramaticky (z 24. na 50. místo) propadla v oblasti dostupnosti vědců a inženýrů.⁶⁰

Podle evropského žebříčku European Innovation Scoreboard (EIS) je ČR řazena do skupiny středních („moderate“) inovátorů mezi EU-27⁶¹. V posledních pěti letech vidí EIS jako hlavní tahouny inovací v ČR programy Evropské unie a mezinárodního transferu technologií, zatímco se postupně zhoršuje výkon inovačních společností, což je důsledek poklesu zapojení malých a středních podniků do procesu inovací. **Čerpání prostředků na inovace ze strukturálních fondů EU není dlouhodobě udržitelné.** Rozpočtové období 2007 až 2013 bylo v tomto ohledu vůči ČR mimořádně štědré, ale tyto prostředky budou po roce 2013 již pouze klesat a dříve či později se jejich přítok zastaví úplně. Je potřeba, aby české podniky uměly generovat peníze, které potom investují do inovací.

Srovnání v rámci „sedmadvacítky“

Ve studii WEF se v první desítce umístily tyto členské státy: Finsko, Švédsko, Německo a Dánsko. Světové trendy ve vědě a výzkumu určují jednoznačně Spojené státy, Japonsko a Německo, je nicméně pozitivní, že do společnosti nejvýznamnějších hráčů v této kategorii se podařilo vetřít Švýcarsku a středně velkým zemím ze Skandinávie a Beneluxu. V této oblasti se hodnotila **kapacita pro inovace, kvalita vědeckých a výzkumných institucí, firemní výdaje na VaV, spolupráce univerzit a průmyslu ve VaV, podíl moderních technologií na**

⁵⁸ World Economic Forum. *Global Competitiveness Report 2010-2011*. Geneva: WEF. 2010.

⁵⁹ Economist Intelligence Unit: *Global Innovation Index 2009*. s. 12 – 15. (online text)

⁶⁰ World Economic Forum. *Global Competitiveness Report 2010-2011*. Geneva: WEF. 2010

⁶¹ Stejně jako např. Řecko, Maďarsko, Itálie, Litva, Malta, Norsko, Polsko, Portugalsko, Slovensko a Španělsko.

veřejných zakázkách, počet vědců, počet patentů na obyvatele, atd.

Česká republika za těmito ekonomikami výrazně zaostává a měla by tedy přistoupit k reformě svého "inovačního systému". Vhodnou inspiraci v tomto ohledu nabízejí právě severské země. Státy jako Švédsko, Finsko, Dánsko považují národní konkurenceschopnost za zásadní předpoklad toho, aby si byly schopny udržet svou vysokou životní úroveň i v budoucnu. Tyto země proto vybudovaly **systém, který podporuje inovační firmy tím, že je propojuje s rizikovým kapitálem.** Inovační firmy tak mají k dispozici potřebné finanční prostředky k tomu, aby se prosadily na zahraničních trzích dříve než jejich konkurence. Součástí systému je i síť zahraničních zastoupení fungujících v rámci proexportní podpory těchto zemí. **Inovační a proexportní politika tedy tvoří společný systém, v rámci kterého národní agentury na podporu exportu pomáhají formou poradenství k účinné a rychlé internacionalizaci inovačních firem.**

AKTUÁLNÍ VÝVOJ V ČR

Aktivity pro zvýšení konkurenceschopnosti České republiky jsou v současné době roztržštěny mezi více úřadů. **V osvědčené zahraniční praxi je přitom běžné, že oblast inovací spadá do působnosti jednoho ministerstva** – zpravidla se jedná o ministerstvo hospodářství či průmyslu a obchodu. Bez jasného ujasnění kompetencí v této oblasti si lze strategické řízení inovací představit jen těžko.

Přestože Česká republika disponuje řadou výzkumných institucí, stále se nepodařilo efektivně propojit jejich práci s potřebami a zájmy firem. Bez tohoto propojení však lze jen obtížně dosáhnout toho, že se finance, které stát do VaV vkládá opět promění na finanční zdroje prostřednictvím úspěšné

komercializace výsledků VaV, tj. úspěšného uvedení nových produktů na globální trh. Kromě nejasné koncepce inovační politiky chybí v České republice také efektivní propojení vědy se soukromými investicemi. Mezery v inovačním systému brání jeho efektivnímu řízení a rozvoji.

V oblasti financování VaV **ČR většinou zaostává za zeměmi EU, když na VaV vydává ročně 1,54 % HDP,** zatímco průměr EU činí 1,76 % HDP.⁶² Pokud jde o veřejné výdaje, ČR vydává na VaV ročně 0,6 % HDP, což je číslo srovnatelné s průměrem EU (0,61 % HDP).⁶³ Poměrně nízký podíl dosahuje ČR také v oblasti zahraničních investic do VaV.⁶⁴

Vzhledem k tomu, že ČR je zemí, jejíž ekonomika je do značné míry závislá na exportu, představuje významný údaj technologická náročnost exportu – 20,9 % tvoří high-tech výrobky, 42,1% medium-tech, 22,9 low-tech, a zbývajících 13,7% primární produkty a jednoduché výrobky z nich. Toto rozdělení ovšem nereflektuje skutečnou přidanou hodnotu ČR v daných výrobních postupech. **Ve skutečnosti ČR vyvážené výrobky často pouze kompletuje a v technologické zařazení výrobků proto neodpovídá náročnosti výroby.** Podíl inovačních podniků v České republice se přitom pohybuje těsně pod průměrem EU. Zřetelné jsou relativně horší výsledky aplikovaného výzkumu, který je pro využití inovací v ekonomice zásadní.

V ČR je vysoký podíl inovačních podniků bez

⁶² Rada pro výzkum a vývoj: *Analýza stavu výzkumu, vývoje a inovací v České republice a jejich srovnání se zahraničím v roce 2008.* Úřad vlády ČR, 2008. (online text)

⁶³ Podle Lisabonské strategie by celkové výdaje na VaV měly dosahovat 3% HDP, přičemž veřejné výdaje by ideálně měly tvořit třetinu, tedy 1%.

⁶⁴ Rada pro výzkum a vývoj: *Analýza stavu výzkumu, vývoje a inovací v České republice a jejich srovnání se zahraničím v roce 2008.* (online text)

ochrany práv duševního vlastnictví (61,9 % v roce 2007), což je ve velkém nepoměru k některým státům EU. V EU nejvíce chrání své duševní vlastnictví inovační podniky ve Francii (jen 16,2 % podniků neuplatňuje ochranu), Německu (34,8 % podniků bez ochrany) a ve Finsku (50 % podniků bez ochrany). Ochranu patentem v ČR využívá jen 5,1 % inovačních podniků. Jako důvod pro nízký počet práv chráněných subjekty v ČR uvádějí zejména **problémy spojené s komplikovaností postupů a zdlouhavostí získání patentu.**⁶⁵

FAKTORY PRO SWOT ANALÝZU

Silné stránky:

- Kvalita výzkumných institucí, kapacita pro inovace.

Slabé stránky:

- Koncentrace podpory na základní výzkum na úkor aplikovaného výzkumu.
- V rámci nadnárodních dodavatelských vztahů vysoká závislost exportu na úzké skupině výrobků
- Nedostatečné propojení VaV se soukromým kapitálem.
- Komplikovanost a finanční náročnost získání a udržení patentu.

Příležitosti:

- Kurikulární reforma zaměřená na rozvoj klíčových kompetencí a vědeckou výchovu.
- Podpora vědeckých a výzkumných institucí i podnikatelských subjektů k větší aktivitě v oblasti inovací.

Hrozby:

- Trend poklesu zapojování malých a středních podniků do procesu inovací.

⁶⁵ Rada pro výzkum a vývoj: *Analýza stavu výzkumu, vývoje a inovací v České republice a jejich srovnání se zahraničím v roce 2008.* (online text)

10) REGULACE PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ

VÝZNAM REGULACE PRO KONKURENCESCHOPNOST

Podnikatelské prostředí je formováno celou řadou faktorů. Kromě makroekonomické stability, infrastruktury, institucionální kvality nebo kvalifikované pracovní síly je pro podnikatelské prostředí klíčová také kvalita regulace. Uplatňovaná regulační opatření a regulační zátěž, které dopadají na podniky, determinují náklady firem a jejich schopnost reagovat na tržní podněty. Regulace podnikatelského prostředí tak zásadním způsobem **ovlivňuje konkurenční schopnost domácích podniků a tedy i konkurenční schopnost ekonomiky jako celku.**

UMÍSTĚNÍ ČR V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ

Studie Světové banky⁶⁶ srovnává kvalitu regulace podnikatelského prostředí ve 183 zemích světa, přičemž hodnotí deset oblastí, které jsou z hlediska regulace a administrativní zátěže klíčové zejména pro malé a střední podnikatele. Hodnocenými oblastmi jsou: **zahájení podnikání, udělování (stavebních) povolení, podmínky zaměstnávání, registrace vlastnictví, získávání úvěrů, ochrana investorů, platba daní, zahraniční obchod, vynutitelnost smluv a ukončení podnikání.**

V souhrnném mezinárodním srovnání zařadila Světová banka ČR v roce 2010 na celkově **74. místo**. Oproti roku 2009 si tak ČR pohoršila o celých 8 míst. Ke zhoršení mezinárodní pozice došlo navzdory **řadě reforem v jednotlivých oblastech,**⁶⁷ které

byly Světovou bankou hodnoceny veskrze pozitivně. V užším mezinárodním srovnání v rámci 26 hodnocených zemí EU se ČR umístila na 24. místě. Předstihnout se jí podařilo jenom Itálii a Řecko.⁶⁸ Tento nepříznivý vývoj naznačuje, že **prosazování reformních kroků je pomalejší a méně razantní než ve většině zemí EU.**

AKTUÁLNÍ VÝVOJ V ČR

Při bližším pohledu na jednotlivé oblasti platí, že relativně nejlepšího výsledku je dosahováno v oblastech, které jsou **nejvíce vzdáleny od domácího politického, administrativního a soudního vlivu** (podmínky zaměstnávání – 25. místo, podmínky získávání úvěrů – 43. místo, podmínky zahraničního obchodu – 53. místo)). Nejhůře hodnoceny jsou naopak oblasti, jejichž regulace má **výrazně národní charakter** (platba daní – 121. místo, ukončení podnikání – 116. místo, zahájení podnikání – 113. místo, vynutitelnost smluv – 82. místo).⁶⁹ Všechny nejhůře hodnocené oblasti donedávna spojovala existence nevyhovujících předpisů (tj. nepřiměřeně zatěžujících a formálně složitých) společně s neefektivností či přímo neprofesionalitou příslušného úseku státní moci (soudy, finanční úřady, konkurzní správci atd.). Nepříznivé mezinárodní hodnocení ČR je v těchto třech oblastech dlouhodobě stabilní. Naději do budoucna jsou změny z roku 2008, kdy byla zahájena reforma justice a státních financí a byl přijat insolvenční zákon.

usnadňují styk se soudy a úřady (např. elektronizace státní správy a soudnictví, koncepční novely a rekodifikace klíčových předpisů, snižování regulatorní zátěže stávajících i nových předpisů, zavedení prvků flexicurty do fungování českého trhu práce, apod.). Zásadním zjednodušením v poslední době prošla sféra registrace živností zavedením tzv. Centrálních registračních míst a Czech Pointů.

⁶⁶ World Bank. Doing Business 2010. Washington DC : IBRD/WB. 2009.

⁶⁷ V posledních letech je patrná snaha vlády ČR o řešení problémů a změnu převládajících trendů. Výsledkem této snahy jsou spíše dílčí opatření, která umožňují podnikatelům hájit své oprávněné zájmy a

⁶⁸ World Bank. Doing Business 2010. Washington DC : IBRD/WB. 2009.

⁶⁹ World Bank. Doing Business 2010. Washington DC : IBRD/WB. 2009.

Srovnání v rámci „sedmadvacítky“

Studie Světové banky⁷⁰ vypovídá o tom, že v EU se těší nepříznivějším podmínkám pro podnikání firmy a investoři ve Velké Británii, Dánsku a Irsku. Světovému žebříčku vévodí Singapur, Nový Zéland, Hongkong a Spojené státy.

Průzkumy kvality podnikatelského prostředí podle jednotné metodiky provádí v ČR od roku 2001 Střední podnikatelský stav.⁷¹ K hodnocení stavu v jednotlivých oblastech hodnotí respondenti (z nichž až 90 % tvoří malé a střední podniky) stav v oblastech práva, správy, daní a financí. Tyto průzkumy (stejně jako průzkumy mezinárodních organizací) setrvale hodnotí podnikatelské prostředí ČR jako **nepříznivé**, bez ohledu na vstup do EU⁷² nebo změnu vlády.

Za nejproblematictější oblasti považují podnikatelé oblasti práva (především práce soudů) a daní, k největšímu zlepšení došlo naopak ve financích (získávání úvěrů a přístup podnikatelů ke kapitálu).

FAKTORY PRO SWOT ANALÝZU

Slabé stránky:

- Procedurální náročnost – v ČR je téměř vyloučené bez pomoci specialisty správně zaplatit daně nebo založit obchodní společnost.
- Slabý výkon příslušných orgánů státní moci (soudy, finanční úřady, konkurzní správci atd.)

Příležitosti:

- Snaha o větší transparentci podnikatelského prostředí a zjednodušení administrativních povinností – v roce 2008 byly zahájeny reformy justice a státních financí a byl přijat nový insolvenční zákon.
- Systematické snižování administrativní zátěže v ČR.

Hrozby:

- Pomalost, nedůraznost a pouze dílčí charakter přijímaných reformních opatření přináší místo očekávaných zlepšení spíše stagnaci (viz nový zákoník práce).

⁷⁰ World Bank. Doing Business 2009. Washington DC : IBRD/WB. 2008.

⁷¹ Střední podnikatelský stav. Informační portál: Máme v ČR kvalitní podnikatelské prostředí, Praha, 2008.

⁷² EU unifikuje a harmonizuje hmotně-právní národní úpravy pro volný pohyb zboží, služeb osob a kapitálu, nicméně téměř nezasahuje do institucionálních a procesních ustanovení.

11) INVESTIČNÍ PROSTŘEDÍ

VÝZNAM EFEKTIVNÍHO INVESTIČNÍHO PROSTŘEDÍ PRO KONKURENCESCHOPNOST

Vysoká míra přímých zahraničních investic je hnacím motorem hospodářského rozvoje. Žádný stát se bez investic neobejde, proto je **schopnost přilákat a dlouhodobě si udržet zahraniční kapitál předpokladem úspěšné hospodářské politiky.**

Definujeme-li konkurenceschopnost jako schopnost dlouhodobého ekonomického růstu, můžeme příliv zahraničního kapitálu (jednotlivé složky finančního účtu platební bilance) považovat za jeden z mnoha faktorů, které k růstu ekonomiky přispívají. Investoři přinášejí nejen kapitál, ale i nové technologie, manažerské schopnosti a postupy. Navázáním obchodních kontaktů ovlivňují i domácí podnikatele, kvalitu produkce, kulturu prostředí a celkově přispívají k institucionálním reformám.

Přesouvání některých investic z EU-15 do zemí s nižší mzdovou úrovní představuje jen malou část celkových zahraničních investic (např. v případě Francie cca 3 %). Tzv. **delokalizace proto není problém, který by výrazněji ohrožoval vyspělé státy.** Naopak, zvyšování produktivity přesunutím výroby do zahraničí má pozitivní dopad na konkurenceschopnost evropských firem.

UMÍSTĚNÍ ČR V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ

Podle Eurostatu si Estonsko a Česká republika v období před a po rozšíření EU v roce 2004 nejvíce ukrojili z koláče investic v rámci vnitřního trhu (Estonsko 7 % HDP a ČR 5,5 % HDP). Slovensku a Kypru na druhé straně patří prvenství ve schopnosti přilákat mimoevropský kapitál (Slovensko 3,3 % HDP a Kypr 2,4 % HDP). Největší odliv celkových zahraničních investic zaznamenalo ve

sledovaném období (2001-2005) Švédsko (-2 % HDP) a Nizozemsko (-5,3 % HDP).

Integrace EU-10 neskončila rozšířením Unie v roce 2004. Studie OECD⁷³ naznačuje, že **regulace investičního prostředí v nových členských státech je výrazně restriktivnější než v EU-15, resp. ostatních vyspělých ekonomikách.** Např. Polsko se v žebříčku⁷⁴ **27 měřených zemí** umístilo na posledním místě, **ČR obsadila 24. pozici** za Lucemburskem a před Tureckem. Vrchní příčky seznamu OECD nejlépe regulovaných ekonomik zabírají Spojené státy, Velká Británie, Kanada, Nizozemí, Island a Dánsko. Z těchto zemí se Spojené státy, Kanada, Nizozemí a Dánsko umístily také v první desítku žebříčku globální konkurenceschopnosti.⁷⁵

V indexu Global Competitiveness Index⁷⁶ obstála ČR velmi dobře v následujících kritériích majících vliv na **atraktivitu investičního prostředí: síla domácí konkurence (12. místo ze 139 zemí), dopad pravidel pro přímé zahraniční investice na podnikatelský sektor (22/139), rozsah dominance na trhu (15/139), účinnost antimonopolní politiky (31/139), omezení kapitálových toků (25/139) a zdraví bank (24/139).** Naopak nejhůře z hodnocených kritérií si ČR vede v indexu právní jistoty (60/139) a v dostupnosti venture kapitálu (63/139).

⁷³ OECD Economics Department Working Paper No. 695, *Ten years of product market reform in OECD countries – insights from a revised PMR indicator.*

⁷⁴ Indikátory vyhodnocují stupeň antimonopolní regulace.

⁷⁵ World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2010-2011.* Geneva: WEF. 2010

⁷⁶ Ibid..

AKTUÁLNÍ VÝVOJ V ČR

Silný příliv zahraničních investic pomohl vybavit českou ekonomiku tolik potřebným kapitálem pro transformaci hospodářství. Jeho dominantní forma, přímé zahraniční investice, zajistila technologickou a znalostní modernizaci, růst produkčních kapacit, vyšší efektivitu hospodářství, pokles nezaměstnanosti a vyšší spotřebu. Negativním důsledkem rozsáhlých investičních pobídek spolu s vnějšími faktory konkurenceschopnosti ČR je koncentrace českého průmyslu do několika odvětví, především do automobilového průmyslu.⁷⁷

Pozitivním impulsem je reforma bankrotového práva a kladně lze hodnotit i opuštění praxe, podle níž by schvalování nových zákonů *ad hoc* automaticky umožnilo vytvořit odpovídající institucionální rámec. Přehodnocený byl i význam právního rámce regulace činnosti řady klíčových subjektů a sektorů ekonomiky, zejména investičních fondů, bankovníctví a kapitálového trhu, který se na konkurenceschopnosti pozitivně projevil. **Proces harmonizace českého práva s právem EU posouvá tvorbu institucionálního rámce ČR z národní na nadnárodní úroveň**, a tím rovněž pozitivně ovlivňuje i českou konkurenceschopnost, neb ji začleňuje do většího a stabilnějšího systému.

FAKTORY PRO SWOT ANALÝZU

Silné stránky:

- Relativní ekonomická i politická stabilita České republiky. Členství v EU, NATO, OECD, rating Standard & Poor's na úrovni A se stabilním výhledem, Moody's A1 a Fitch IBCA A+ rovněž se stabilním výhledem.

Slabé stránky:

- Negativní dopady koncentrace na automobilový průmysl při krizi celého odvětví.

Příležitosti:

- Schopnost přitáhnout investice do výroby s vyšší přidanou hodnotou a do sektoru služeb. Do ČR si začínají nacházet cestu firmy, které zaměstnávají vysokoškolsky vzdělané zaměstnance (např. IBM, Accenture, Exxon Mobil) a neorientují se na manuální výrobu.

Hrozby:

- Riziko přesunutí investice do jiné země po vypršení „daňových prázdnin“ a jiných investičních pobídek.
- Zneužívání exotických jurisdikcí k daňovým únikům.

⁷⁷ Národní ekonomická rada vlády. Závěrečná zpráva. Praha. 2009.

Část 3 – Shrnutí

Za dvacet let transformačního procesu urazila ČR velký kus cesty. Vstupem do OECD v roce 1995 se Česká republika symbolicky zařadila do skupiny nejvyspělejších ekonomik světa. Spolu s dalšími státy střední a východní Evropy se **ekonomicky integrovala v rámci vnitřního trhu EU**. Také díky přípravám na rozšíření byly provedeny některé zásadní reformy, které transformovaly centrálně plánované hospodářství ve standardní evropskou ekonomiku.

Přestože ve srovnání se 139 hodnocenými zeměmi světa dosahuje Česká republika relativně dobrých výsledků, v rámci EU-27 dosahuje pouze průměrné umístění. Spolu s Estonskem nicméně bezpečně předstihuje všechny "nové členské státy".

Mimo to nepříznivé stárnutí populace v kombinaci se zvyšováním státního dluhu bude ve střednědobém horizontu významně ovlivňovat naši schopnost dosahovat ekonomického růstu. Česká republika proto musí **provést nezbytné reformy systému sociální podpory** a odstranit zbytečné plýtvání, vyvolávající špatné návyky obyvatelstva. Během uplynulých let hospodářského růstu jsme bohužel nedokázali reformovat nákladný a rigidní penzijní systém.

Na naše energeticky náročné hospodářství bude mít negativní vliv i **případný skokový růst cen komodit a energií**, který by částečně mohla vyvažovat politika zaměřená na zvyšování energetické efektivity a posílení soběstačnosti přes diverzifikaci energetických zdrojů.

Česká republika je dnes relativně technologicky rozvinutou zemí a je proto řazena mezi ekonomiky, které svůj výkon opírají o schopnost inovovat a vytvářet produkty s vysokou přidanou hodnotou. Budoucí proces ekonomické konvergence

závisí na schopnosti další integrace do mezinárodního výrobního procesu. Ačkoliv má ČR dosud díky levné kvalifikované pracovní síle komparativní výhodu při výrobě pracovně náročného zboží, během času se tato výhoda snižuje. Proto musí být **dlouhodobá strategie konkurenceschopnosti zaměřená na opatření, jež podporují inovace.**

V této souvislosti lze považovat za prioritu rozvoj klíčových technologií, za účelem snížení závislosti na transferech technologií souvisejících s PZI. To by zároveň podpořilo nutné přesměrování výrobní struktury na inovativní výrobky s vysokou přidanou hodnotou, po kterých existuje vzhledem k omezujícímu předpokladu velikosti domácího trhu, mezinárodní poptávka. Tato změna by odstranila riziko nízké diverzifikace struktury vývozu a zásadním způsobem by přispěla k růstu mezinárodní konkurenceschopnosti a růstu české ekonomiky.

Jak potvrzuje zpráva Světového ekonomického fora, hlavním stimulem celkové produktivity výrobních faktorů jsou politiky v oblasti výzkumu a vývoje a inovací, včetně financování formou rizikového kapitálu. Česká republika značně postoupila v procesu konvergence. Z tohoto důvodu hrají inovační schopnosti primární roli pro další ekonomický růst. Svým poměrem výdajů na VaV dosahuje ČR stabilního pokroku ve snižování rozdílů oproti vyspělým znalostním ekonomikám. Bohužel však efektivita takto vynaložených výdajů je vážným problémem a vyžaduje změnu podmínek.

Politika zaměřená na posílení inovačních schopností a komerčního využití výsledků VaV zaměřeného na diverzifikaci ekonomiky reagující na globální společenské potřeby je nástrojem, jak lze do budoucna zabezpečit prosperitu ČR. **Inovace, podnikatelské a**

investiční prostředí jsou tedy klíčovými oblastmi, ve kterých by měla rozvíjet své konkurenční výhody oproti zahraničním aktérům.

Data uvedená v této analýze nicméně ukazují, že Česká republika má dosud rezervy také v oblasti základních předpokladů produktivity (např. kvalitní instituce a infrastruktura), o jejichž rozvoj usilují při budování konkurenceschopnosti ekonomiky v první fázi rozvoje. Z těchto výsledků je možné usuzovat, že pro Českou republiku je do budoucna zcela nezbytné **zvýšit kvalitu veřejných institucí a zaměřit se přitom zejména na oblasti, které mají vliv na inovativnost českých podniků.**

Potřeba výrazné kultivace podnikatelského prostředí je samozřejmostí, kterou všechny vyspělé ekonomiky intenzivně vnímají a ČR v tomto ohledu daleko předčí. **Za účelem dosažení skutečné konkurenční výhody**

bude ovšem muset ČR rozvinout konzistentní hospodářskou politiku, která bude jasně formulovat cíle v oblasti inovační politiky.

Samostatná politika inovací, která chápe jako zcela zásadní vztah mezi vývojem a komercializací nového produktu by proto neměla být směřována s podporou základního výzkumu, který je po právu hodnocen zcela odlišnými kritérii. **Žádný ze států, který patří mezi špičku v oblasti inovací, nefinancuje tuto oblast většinově z veřejných zdrojů a proto je potřeba zasadit do rámce národního inovačního systému napojení na soukromý kapitál, který sleduje dosažení zisku jakožto naplnění svého základního ekonomického cíle.** Je přitom zřejmé, že soukromé investice jsou klíčové pro nastartování ekonomického růstu v období konsolidace veřejných rozpočtů a fiskálních omezení.

SWOT ANALÝZA

1. Instituce
2. Infrastruktura
3. Makroekonomická stabilita
4. Zdraví

5. Odborná kvalifikace
6. Efektivita trhu práce
7. Efektivita finančních trhů
8. Technologické prostředí

9. Inovace
10. Podnikatelské prostředí
11. Investiční prostředí

POSITIVNÍ

NEGATIVNÍ

VNITŘNÍ PŮVOD

1. Bezpečnost a celková stabilita institucí
Nezávislost soudů
2. Geografická poloha s výborným přístupem na nejvýznamnější trhy
3. Stabilní bankovní sektor
Stabilní cenová hladina
Nezávislost a kredibilita centrální banky
Vysoká odolnost proti „importu“ inflace
4. ---
5. Vysoký podíl středoškolské vzdělanosti
6. Relativně dobrá kvalita regulace v oblasti zaměstnávání
Flexibilita mzdové politiky
7. Přehledná finanční politika
9. Kvalita výzkumných institucí
Inovační kapacita
11. Relativně vysoký kreditní rating
Schopnost přilákat zahraniční investice

SILNÉ STRÁNKY

1. Korupce a zneužívání veřejných fondů
Nízká transparentnost rozhodování státní správy
Nízká vynutitelnost zodpovědnosti veřejné moci
Délka soudních řízení a vymahatelnost práva
2. Nedostatečná diverzifikace energetických zdrojů
Nedostatečné přeshraniční propojení přenosových soustav
Nízký podíl a kvalita rychlostních dopravních sítí
Slabá dostupnost vysokorychlostního internetu
3. Nízká efektivita hospodaření státní správy
Vysoká závislost na exportu
4. Nízká ekonomická efektivita zdravotnictví
5. Nízký podíl vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva
6. Strmě klesající úroveň kompetencí žáků základních škol
Nedostatečná podpora pracovního trhu v souvislosti s dalším vzděláváním
Nízký věk dobrovolného odchodu do důchodu

Nezapojování starších generací do vzdělávání
Nízká mobilita pracovní síly
7. Nízká úvěrová efektivita bankovního sektoru
Neochota bank poskytovat investiční kapitál
Nedostatečně tržní prostředí v bankovním sektoru
9. Koncentrace podpory na základní výzkum na úkor aplikovaného výzkumu.
8. Neschopnost zavádět nové technologie bez zahraničního kapitálu
Nízká podpora ICT ve veřejném sektoru, nevýrazné online služby veřejného sektoru
Nedostatečná diverzifikace průmyslových odvětví
10. Procedurální náročnost podnikání

SLABÉ STRÁNKY

VNĚJŠÍ PŘESAŘ

1. Realizace projektu eGovernment
Elektronizace veřejných zakázek
5. Zvýšení kapacity a kvality vysokých škol (zavedením školného)
Pozitivní trend ve struktuře vzdělanosti (nárůst vysokoškolsky vzdělaných lidí)
Předpoklad růstu vzdělanostní mobility
6. Zvyšování motivace starší generace k setrvání na pracovním trhu
8. Přímé zahraniční investice do ICT sektoru a transfer technologií
10. Další zjednodušování a vyšší provázanost administrativních povinností podnikatelů
11. Integrace kapitálových trhů ve střední Evropě
Revize uplatňování investičních pobídek

PŘÍLEŽITOSTI

3. Nevyrovnaný státní rozpočet a vysoké tempo státního zadlužování
Nákladný a neefektivní penzijní systém, v souvislosti s možnými fiskálními dopady očekávaného demografického vývoje
4. Nízká efektivita zdravotnického systému bude zatěžovat veřejné výdaje
5. Nízký zájem o technické a přírodovědné odbory, který neuspokojí potřeby perspektivních odvětví
7. Vysoký podíl zahraničního vlastnictví bankovních institucí
8. Vysoká energetická intenzita výroby
11. Riziko přesunu investičních projektů do zahraničí po ukončení daňového zvýhodnění a ostatních investičních pobídek

HROZBY

LITERATURA A ZDROJE:

Centrum ekonomických studií VŠEM. *Ročenka konkurenceschopnosti České republiky 2007-2008*. Praha: Linde. 2009.

CzechTrade. *Zahraniční obchod ČR v roce 2008*. Praha. 2009.

EUROSTAT: Special Eurobarometer 272e, 283 Health and long-term care
Special Eurobarometer 246, Health and Food
Flash Eurobarometer 253.

KUBIŠTA, V. a kol. *Mezinárodní ekonomické vztahy*. Praha: HZ Editio. 1999.

OECD. *Technology and the economy: The key relationships*. Paris: OECD. 1992.

SLANÝ, A.. a kol. *Faktory konkurenceschopnosti: komparace zemí V4*. Brno: Masarykova univerzita. 2007.

SLANÝ, A.. a kol. *Konkurenceschopnost ekonomiky*. Brno: Masarykova univerzita. 2008.

SLANÝ, A.. a kol. *Konkurenceschopnost české ekonomiky : Vývojové trendy*. Brno: Masarykova univerzita. 2006.

Střední podnikatelský stav. *Informační portál: Máme v ČR kvalitní podnikatelské prostředí*, Praha: SPS 2008.

Ústav pro informace ve vzdělávání. *Databáze pro Statistickou ročenku školství 2009*.

World Bank. *Doing Business 2009*. Washington DC : IBRD/WB. 2008.

World Bank. *Doing Business 2010*. Washington DC : IBRD/WB. 2009.

World Bank: *Governance Matters VII: Aggregate and Individual Governance Indicators, 1996-2007*, WB Policy Research Working Paper No. 4654, 2008.

World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2009-2010*. Geneva: WEF. 2009.

World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2010-2011*. Geneva: WEF. 2010.

Zdravotnická ročenka ČR 2008, Ústav zdravotnických informací a statistiky.

Zprávy o stavu životního prostředí OECD 2005.

Zdroje online:

CEPII-CIREM. *Evolution of EU and its Member States' Competitiveness in International Trade*. 2009.

Dostupné na: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/march/tradoc_142475.pdf

Economist Intelligence Unit: *Global Innovation Index 2009*.

Dostupné na: http://graphics.eiu.com/PDF/Cisco_Innovation_Complete.pdf

European Commission. *European Innovation Scoreboard (EIS) 2009*. EU:EC. 2009.

Dostupné na: <http://www.proinno-europe.eu/sites/default/files/page/10/03/1981-DG%20ENTR-Report%20EIS.pdf>

OECD Health Data 2009: How Does the Czech Republic Compare, 2009

Dostupné na: <http://www.oecd.org/dataoecd/42/43/40904906.pdf>

OECD. *PISA 2009 Results*. 2009.

Dostupné na: www.oecd.org/edu/pisa/2009.

OECD Economics Department Working Paper No. 695, *Ten years of product market reform in OECD countries – insights from a revised PMR indicator*. Dostupné na: <http://www.oecd.org/eco/pmr>

Rada pro výzkum a vývoj: *Analýza stavu výzkumu, vývoje a inovací v České republice a jejich srovnání se zahraničím v roce 2008*. Úřad vlády ČR: 2008. Dostupné na: <http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekcce=513444>

Transparency International, *Corruption Perception Index 2009*.

Dostupné na: http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2009/cpi_2009_table

Výzkum a vývoj v České republice.

Dostupné na: <http://www.vyzkum.cz>

Czech Republic: Transport System Infrastructure.

Dostupné na: <http://www.czech.cz>.

OECD Broadband Portal,

Dostupné na: <http://www.oecd.org/sti/ict/broadband>